

ΟΦΙΤΙΚΑ ΝΕΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ, ΑΓΑΘΗ,

ΕΔΩΞΕ ΤΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΝ ΣΥΛΛΟΓΟΝ ΝΕΑΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΩΣ ΠΙΕΡΙΑΣ "Ο ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ,"

ΕΠΑΙΝΕΣΑΙ

ΔΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ"
Ν. ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ Ν. ΠΙΕΡΙΑΣ

Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ Αρ. Φύλλου 141 Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος (Τρυγομηνάς - Αεργίτες - Χριστιανάρης) 2022

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ: «ΤΑ ΚΑΛΑΝΤΑ»

του Παναγιώτη Σταυριανίδη - Εκπαιδευτικός

Το Δ.Σ. του Συλλόγου "ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ"
εύχεται στους απανταχού Οφίτες
και φίλους του Συλλόγου

Χρόνια Πολλά
Καλά Χριστούγεννα

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ 'ΟΦΕΩΣ

Καλημέρα σας και πολλούς χρόνους
Υγείαν και χαρά στο νοικοκύρη
Υγείαν και χαρά στα παληκάρια

Έξω στην αυλή και στο παλάτι
Στέκουνε θυμίζουν τα παληκάρια
Στέκουνε θυμίζουν εσένα, αφέντη

Ε! αφέντη μας να μη κοιμάσαι
Οψεζνή βραδυ καλή βραδυ έν
Οψεζνή βραδυ Χριστός γεννέθεν

Οψές γεννέθεν και αύριον εστάθεν
Γράφει γράμματα βαστά Βαγγέλια
Γράφει γράμματα και πάλ' εγνώθη

Τον Παντόπλουτο τον τιμημένο
Τον ετίμησε Θεός και άγιος
Τον εγέννεσεν η Παναγία
Τον εβάπτισεν ο Ιωάννης

Τον επέρπασαν οι σκύλ' Εβραίοι
Έρριξαν αυτόν εις έθρον τόπον
Αρχοντόπουλο και καλαμιόνι
Μύρος έτουνε και μυρ αηδόνι

Μύρος έτουνε και μυραηδόνι
Εμυρόδισεν και σεν αφέντη
Έ αφέντη μου να μην κοιμάσαι
Άψον το κερίν κ' έλα σην πόρτα.

Κάθε χρόνο, τις ημέρες των Χριστουγέννων, σε όλη την Ελλάδα γεμίζουν οι δρόμοι παιδικές φωνές. Τα κάλαντα ηχούν από όλες τις γωνιές και κατακλύζουν τις γειτονιές. Έχουν συνδεθεί άρρηκτα με την ελληνική παράδοση.

Η παράδοση αυτή έχει τις ρίζες της βαθιά στον χρόνο, πριν ακόμα ο Χριστιανισμός γίνει η επίσημη θρησκεία των Ελλήνων. Από την αρχαιότητα ήδη υπήρχαν κάλαντα, που έμοιαζαν με τα σημερινά και σχετιζόνταν με την ευημερία του νοικοκυριού. Τότε, τα παιδιά με αφορμή ένα έθιμο που σχετιζόνταν με το «μαλλί» περιέφεραν ένα κλαδί αγριελιάς (σαν τον κότινο) στολισμένο με γιρλάντες και κόκκινο μαλλί και διάφορους καρπούς, όπως σύκα, καρύδια, κάστανα κ.α. Ακόμα τα παιδιά που τραγουδούσαν κρατούσαν και ένα καράβι για τον θεό Διόνυσο. Ωστόσο το έθιμο αυτό σχετιζόνταν με τον θεό Απόλλωνα, τον θεό της

μουσικής και συνδυάζονταν με θυσία των καρπών για να προστατεύσει ο θεός την συγκομιδή. Το κλαδί αυτό, «η Ειρεσιώνη» όπως ονομαζόταν περιφερόταν στους δρόμους από τα παιδιά περίπου το τέλος Σεπτεμβρίου και για έναν μήνα, και τραγουδούσαν στα σπίτια τα κάλαντα παίρνοντας κάποιο φιλοδώρημα από το νοικοκύρη του σπιτιού και στο τέλος το πήγαιναν στο σπίτι τους κρεμούσαν το στεφάνι αυτό στην εξώπορτα και έκαιγαν το παλιό. Στη συνέχεια, το ίδιο έθιμο το πήρε και η Ρώμη από τους Έλληνες και συνεχίστηκε εκεί για πολλά χρόνια.

Το έθιμο της Ειρεσιώνης στην περιοχή μας σταμάτησε κατά τη Βυζαντινή περίοδο καθώς είχε καταδικαστεί από την ΣΤ' Οικουμενική Σύνοδο ως ειδωλολατρικό, αφού σχετιζόταν με τον θεο Απόλλωνα, και απαγορεύτηκε η τέλεσή του.

Συνέχεια σελ. 3

Ανακοίνωση Πρόσκληση

Το Διοικητικό Συμβούλιο του συλλόγου μας, σας προσκαλεί στην εκδήλωση κοπής της βασιλόπιτας του συλλόγου που θα πραγματοποιηθεί το **Σάββατο 21 Ιανουαρίου 2023** και ώρα **18:30 μ.μ.** στην αίθουσα του συλλόγου στη Νέα Τραπεζούντα Πιερίας .

Στην παραπάνω εκδήλωση θα απονεμηθεί και το βραβείο «Χρῆστος Τερζίδης» στους εισαχθέντες μαθητές σε Α.Ε.Ι και Τ.Ε.Ι. της χώρας μας και του εξωτερικού με Οφίτικη καταγωγή.

Από το Δ.Σ. του συλλόγου
«Αλέξανδρος Υψηλάντης»
Νέας Τραπεζούντας Πιερίας.

Αγίου Ευγενείου του Τραπεζουντίου.

Πανηγυρική
Θεία Λειτουργία
θα τελεσθεί το
**Σάββατο 21
Ιανουαρίου
2023** ημέρα
μνήμης του
Αγίου, στον Ιερό
Ναό Ζωοδόχου
Πηγής Νέας
Τραπεζούντας
Πιερίας, όπου
και φυλάσσεται
ιερό λείψανο
του Αγίου.

Από την Εκκλησιαστική Επιτροπή
Ι.Ν. Ζωοδόχου Πηγής Νέας Τραπεζούντας

Τα κοινωνικά μας

Γεννήσεις:

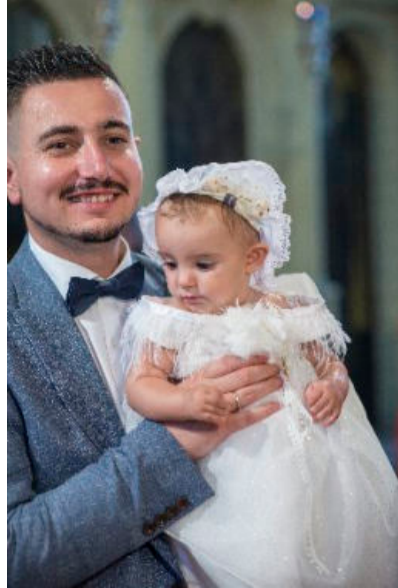
Την Παρασκευή 16 Δεκεμβρίου 2022 ο Πατρίης Δημήτριος και η Ελένη Μεγαλοπούλου απέκτησαν κορίτσι

Βαπτίσεις:

Το Σάββατο 22 Αυγούστου 2022, ο Σάββας Τσενεκίδης και η Φωτεινή Τερζίδου, βάπτισαν την κόρη τους στον Ι. Ναό Ζωοδόχου Πηγής Νέας Τραπεζούντας Πιερίας, με ανάδοχο τον Βαγγέλη Πολυζόπουλο, που έδωσε στη νεοφώτιστη το όνομα Ειρήνη Χρυσοβαλάντου.

Γάμοι:

Το Σάββατο 22 Αυγούστου 2022, ο Τσενεκίδης Σάββας και η Τερζίδου Φωτεινή, ενώθηκαν με τα δεσμά του Γάμου, στον Ι. Ναό Ζωοδόχου Πηγής Νέας Τραπεζούντας Πιερίας.

Απεβίωσαν:

Το Σάββατο 5 Νοεμβρίου 2022, απεβίωσε ο Εφραιμίδης Μιχαήλ του Πέτρου, σε ηλικία 91 ετών, κάτοικος Νέας Τραπεζούντας Πιερίας

Την Τρίτη 22 Νοεμβρίου 2022, απεβίωσε η Παραδεισοπούλου Μελοπομένη (το γένος Λυκίδου) σε ηλικία 91 ετών, κάτοικος Νέας Τραπεζούντας Πιερίας.

Την Τρίτη 22 Νοεμβρίου 2022, απεβίωσε η Γεωργιάδου Μαρία, σύζυγος Χρήστου (Τελιόρ), σε ηλικία 80 ετών, κάτοικος Γιαννιτσών Ν. Πέλλας.

Την Τετάρτη 7 Δεκεμβρίου 2022, απεβίωσε ο Μωυσίδης Ιωάννης του Ευσταθίου, σε ηλικία 84 ετών, κάτοικος Θεσσαλονίκης.

Την Τρίτη 13 Δεκεμβρίου 2022, απεβίωσε ο Χαρινός Σταύρος, (σύζυγος Παρθένας Στρατηγοπούλου) σε ηλικία 76 ετών, κάτοικος Καλλιθέας Πιερίας.

Έκφραση συλλυπητηρίων

Την Τετάρτη 7 Δεκεμβρίου 2022, απεβίωσε σε ηλικία 84 ετών, ο Μωυσίδης Ιωάννης του Ευσταθίου, σύζυγος της Ανθούλας Γιανταμίδου, κάτοικος Θεσσαλονίκης. Εκφράζονται τα θερμά μας συλλυπητήρια στην οικογένειά του, της οποίας υπήρξε ένας εξαιρετος σύζυγος-οικογενειάρχης. Ο Θεός ας τον αναπαύσει στον επουράνιο Παράδεισο.

Χρήστος Δ. Γιανταμίδης

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ ΓΙΑ ΤΑ «ΟΦΙΤΙΚΑ ΝΕΑ»

Τοπουζίδης Ισαάκ	20 €
Κατωνίδης Δημήτριος	10 €
Παπαδόπουλος Μ. Σάββας	10 €
Μπατσινίλας Δημήτριος	10 €
Γεωργίου Ελένη	15 €
Τερζίδης Χρ. Παναγιώτης	20 €
Ιωαννίδης Κων. Χρήστος	50 €
Ζανέτας Αλ. Ιωακείμ	20 €
Ταγκαλίδης Αμανάτιος	50 €
Πετρίδης Νικ. Κων/νος	10 €
Λυκίδης Αλ. Σταύρος	10 €
Ιωαννίδης Εμ. Χρήστος	20 €

Ανακοίνωση – Γνωστοποίηση

Ξεκίνησαν και συνεχίζονται τα μαθήματα χοροδιδασκαλίας για το παιδικό χορευτικό τμήμα του συλλόγου μας, με υπεύθυνες εκμάθησης την Ευστρατία Κανταρίδου και την Θεοφανή Τερζίδου. Τα μαθήματα πραγματοποιούνται κάθε Σάββατο, στην αίθουσα του συλλόγου και ώρες 5-6 και 6-7 μ.μ.

Από το Δ.Σ. του συλλόγου «Αλέξανδρος Υψηλάντης» Νέας Τραπεζούντας Πιερίας

Το Δ.Σ. του Συλλόγου "ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ" εύχεται στους απανταχού Οφίτες και φίλους του Συλλόγου

Υγείαν και Ευλοεΐαν και Καλιχρονίαν

Οφίτικα Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα

«Αρχή Κάλαντα»

Αρχή Κάλαντα κι αρχή του χρόνου / κι αρχή του χρόνου

Πάντα Κάλαντα, πάντα του χρόνου / πάντα του χρόνου

Αρχή μήλον εν κι αρχή κυδών' εν / κι αρχή κυδών' εν

Κι αρχή βάλαμον το μυριγμένον / το μυριγμένον

Εμυρίστεν άτο ο κόσμος όλεν / ο κόσμος όλεν

Για μυρίστ' άτο κι εσύ αφέντα / καλέ μ' αφέντα

Έρθαν καλά παιδιά σην πόρτα σ' / και ξαν σην πόρτα σ'

Άψον το κερύ σ' κι έλα σην πόρτα σ' / κι έλα σην πόρτα σ'

Χα μηλόπα, χα ξερά τζιρόπα / ξερά τζιρόπα

Χα ξερά, μαύρα κοκκιμελόπα / κοκκιμελόπα

Χρόνια πολλά πάντα και του χρόνου!

Εισαχθέντες σε Α.Ε.Ι και Τ.Ε.Ι. με Οφίτικη καταγωγή

Ο Απόστολος Γερομίχαλος του Αθανασίου και της Ελένης Ζανέτα, εισαχθής στη Σχολή ΣΜΥΑ, (Σχολή Μονίμων Υπαξιωματικών Αεροπορίας) στην Αθήνα.

ΟΦΙΤΙΚΑ ΝΕΑ

Δίμηνη έκδοση

ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ" Ν. ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ ΠΙΕΡΙΑΣ

Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο ο πρόεδρος του Συλλόγου ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ: Βασίλης Παραδεισόπουλος 6937054415

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Τηλέφωνο - Fax: 23510 91291, E-mail: info@ipsilantis.gr

WEB SITE : www.ipsilantis.gr

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Δ.Σ. Συλλόγου

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βασίλης Παραδεισόπουλος

Σεϊταρίδης Δημοσθένης

Τερζίδης Βασίλειος

Σελιδοποίηση : Σπύρος Κανελλάτος

Εκτύπωση : Τυπογραφείο "Παναγιωτής" - 23510 23625

ΕΤΗΣΙΕΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Φυσικά πρόσωπα : 10 ευρώ

Σύλλογοι - Κοινότητες : 30 ευρώ

Τράπεζες - Επιχειρήσεις Α.Ε. 45 ευρώ

Εξωτερικού:

Για χώρες Ευρώπης 25 ευρώ

Για άλλες Ηπείρους 30 δολ. ΗΠΑ

Επιπλέον - εμβάσματα:

Εφραιμίδης Βασίλης - Ταμίας (6976806391)

60100 Νέα Τραπεζούντα

*Χειρόγραφα δημοσιευμένα ή μη δεν επιστρέφονται

*Τα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις των συντακτών τους και όχι του Συλλόγου "ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ"

Πρόσκληση για αρθρογράφηση στην εφημερίδα "Οφίτικα Νέα"

Οι παππούδες-γονείς μας (τότε μικρά παιδιά), παρά την γενοκτονία που υπέστησαν, τον ξεριζωμό, την προσφυγιά τους, ήλθαν στην Μητροπολιτική Ελλάδα όπου εγκαταστάθηκαν, ρίζωσαν και πρόκοψαν με τον ιδρώτα τους. Κατά την διάρκεια του ξεριζωμού τους, έφεραν μαζί τους τα ήθη, έθιμα, παραδόσεις, την βαθειά πίστη τους στην Ορθοδοξία, τους χορούς και τα νοσταλγικά τους τραγούδια, τα οποία με πάθος τα κληροδότησαν στα παιδιά-εγγόνια τους. Η πρώτη και δεύτερη γενιά συνέχισαν να τηρούν με ευλάβεια και με το ίδιο πάθος τις παραδόσεις που παρέλαβαν, τολμών να πω ότι, με τις εκδόσεις δεκάδων ιστορικών βιβλίων αναφορικά με την ιστορία του ποντιακού ελλητισμού από Έλληνες με ποντιακή ρίζα ιστορικούς και όχι μόνο, με τους ιδρυθέντες ανά την Ελλάδα ποντιακούς συλλόγους, και μέσων των εφημερίδων τους, έκαναν γνωστό σε όλη την ελληνική επικράτεια αλλά και στους Έλληνες του εξωτερικού τον ποντιακό πολιτισμό, τα ήθη, έθιμα, και την πολιτισμική τους ιστορία.

Για να συνεχισθεί αυτή η κληρονομιά που παραλάβαμε θα πρέπει όλοι μας να βοηθήσουμε και ιδιαίτερα οι σύλλογοί μας και με την αμέριστη συμπαράστασή μας, να συνεχίσουν άοκνα και ανιδιο-

τελώς τις πολιτιστικές τους δραστηριότητες και μέσω των εφημερίδων τους και με την αρθρογραφία να διατηρούν και να διαιωνίζουν τον ποντιακό ελληνικό πολιτισμό. Για να επιτευχθεί όμως αυτή η ιδέα, θα πρέπει να προσφερθούν αρθρογράφοι που με αγάπη και πάθος για τις παραδόσεις-ιστορία μας, με σκοπό να μην αφανισθεί η ράτσα μας και ο πολιτισμός μας.

Για τους αναφερόμενους λόγους, κάνω έκκληση σε όλους μας και ιδιαίτερα στους απόφοιτους ανωτέρων-ανωτάτων σχολών να γίνουν αρθρογράφοι στην παρούσα εφημερίδα τα "ΟΦΙΤΙΚΑ ΝΕΑ" που με τις γνώσεις τους να μεταφέρουν τον πολιτισμό-την ιστορία και τις παραδόσεις μας στις επόμενες γενιές.

Εμείς οι παλαιότεροι αρθρογράφοι μέχρι τότε θα διατηρούμε την πνευματική μας διαύγεια-ικανότητα, γίναμε παππούδες. Γι' αυτό είναι επιβεβλημένη η ανάγκη να αντικατασταθούμε από νέους και πιο άξιους αρθρογράφους.

Θέλω να πιστεύω ότι η νεολαία μας θα ανταποκριθεί στο παρόν κάλεσμα.

ΑΣ ΜΗΝ ΞΕΧΝΑΜΕ ΠΟΤΕ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΡΗΣΗ : <<ΑΜΕΣ ΔΕ Γ'ΕΣΟΜΕΘΑ ΠΟΛΛΩ ΚΑΡΟΝΕΣ>> δηλαδή, ΕΜΕΙΣ ΟΜΩΣ ΟΙ (ΝΕΟΤΕΡΟΙ) ΘΑ ΓΙΝΟΥΜΕ ΚΑΛΥΤΕΡΟΙ.

Χρήστος Γιανταμίδης

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ: «ΤΑ ΚΑΛΑΝΤΑ»

Συνέχεια από τη σελ. 1

Οι Έλληνες όμως επειδή ταξίδευαν πολύ, μετέφεραν το έθιμο αυτό στους βόρειους λαούς, οι οποίοι χρησιμοποίησαν έλατα καθώς η ελιά ήταν δύσκολο να βρεθεί στις περιοχές τους. Θα μπορούσε κάποιος να πει ότι αργότερα, το στολισμένο πλέον έλατο, ήρθε στην Ελλάδα ως χριστουγεννιάτικο έθιμο πλέον, από τον βασιλιά Όθωνα, που ήταν Βαυαρικής καταγωγής.

Ωστόσο, κατά τη Βυζαντινή περίοδο το αρχαίο αυτό έθιμο παρόλο που είχε απαγορευτεί, άλλαξε μορφή. Μια παράδοση τόσων αιώνων είναι δύσκολο να διακοπεί και οι Έλληνες του Βυζαντίου συσχέτισαν τα κάλαντα με τον Χριστιανισμό. Έτσι τα κάλαντα αλλάζουν αλλά το φιλοδώρημα, δηλαδή το δώρο που συνόδευε τα τραγούδια, παρέμεινε. Κατά τη Βυζαντινή περίοδο τα παιδιά κρατούσαν στολισμένα ομοιώματα κτιρίων ή πλοίων αλλά και φαναράκια και τα τραγουδούσαν με ένα τρίγωνο ή τύμπανο.

Η ρίζα της λέξης κάλαντα προέρχεται από τη λατινική «calenda», που σημαίνει αρχή του μήνα και διαμορφώθηκε από το ελληνικό «καλώ» και παραπέμπει στην Πρωτοχρονιά του Ιανουαρίου.

Σήμερα μιλώντας για τα κάλαντα αναφερόμαστε σε ένα μείγμα θρησκευτικού αλλά και κοσμικού περιεχομένου. Στην αρχή αναφέρεται το εκάστοτε θρησκευτικό γεγονός και στη συνέχεια λέγονται τα παινήματα για τα διάφορα μέλη της οικογένειας. Στο τέλος του τραγουδιού ακολουθεί το φιλοδώρημα που παλιότερα ήταν κυρίως φαγώσιμο π.χ. γλυκά, πίτες, αυγά, λουκάνικα, κότες, αμύγδαλα, καρύδια, ρόδια, κρασί, τραχανάς, αλεύρι κ.α. ενώ σήμερα δίνεται και ένα μικρό χρηματικό ποσό «για το καλό», όπως λέμε. Οι καλαντιστές συνήθιζαν να λένε όσο περισσότερα και ωραιότερα καλά λόγια μπορούσαν για το κάθε σπίτι, γειμίζοντάς το με ευχές για τις ημέρες αυτές με σκοπό να πάρουν καλύτερο φιλοδώρημα.

Τα κάλαντα ως προς τη μορφή τους παραπέμπουν σε δημοτικά τραγούδια, τόσο στη μουσική τους όσο και στους στίχους. Οι στίχοι τους εξιστορούν τα θρησκευτικά γεγονότα των ημερών (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Θεοφάνεια) με λεξιλόγιο λόγιο αλλά και λαϊκό. Η μουσική που τα συνοδεύει είναι απλή και ευχάριστη, ποικίλλει όμως ανά περιοχή υιοθετώντας στοιχεία από την παράδοση της εκάστοτε περιοχής.

Οι παραλλαγές είναι τόσες πολλές στον Ελλαδικό χώρο. Διακρίνονται σε εθνικά ή αστικά και στα τοπικά ή παραδοσιακά (κατά περιοχή). Στα Χριστουγεννιάτικα κάλαντα έχουν καταμετρηθεί περίπου 30 παραλλαγές. Οι στίχοι διαμορφώνονται ανάλογα με τις διαλέκτους, τα ιδιώματα, τις συνήθειες και τα έθιμα κάθε περιοχής, ενώ και η μουσική ακολουθεί την παράδοση κάθε τόπου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι περιοχές των Επτανήσων, της Θράκης, των Επτανήσων, της Ηπείρου, των Κυκλάδων, των Δωδεκανήσων, του Πόντου, της Κρήτης και της Μικράς Ασίας. Σήμερα χρησιμοποιούνται ακόμα και αγγλοσαξονικά χριστουγεννιάτικα τραγούδια που έχουν μεταφραστεί στην ελληνική γλώσσα.

Τα κάλαντα στον Πόντο αλλά και στα χωριά όπου εγκαταστάθηκαν οι Πόντιοι, ψάλλονταν από τα παιδιά νωρίς το απόγευμα της παραμονής, των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς και των Φώτων. Οι καλαντάρηδες με τη συνοδεία μιας λύρας έβγαιναν συνήθως σε μικρές παρέες δύο, τριών ή περισσότερων ατόμων και κρατούσαν καράβια από χαρτόνι και λεπτό σανίδι που στόλιζαν με διάφορα στολίδια και κεριά και οι παρέες προσπαθούσαν να φτιάξουν το καράβι τους όσο πιο όμορφο γίνεται για να ανταγωνιστούν τις άλλες παρέες. Στον ορεινό Πόντο η μόνη διαφορά ήταν ότι τα κάλαντα τα έλεγαν τα παιδιά την ημέρα γιατί ο καιρός δεν επέτρεπε την έξοδο κατά τις νυχτερινές ώρες.

Η διαφορά των Ποντιακών καλάντων από τα υπόλοιπα ήταν ότι αναφέρονταν σε όλη την ζωή του Χριστού, αποφεύγοντας όμως την Σταύρωση καθώς τα Χριστούγεννα είναι μία χαρούμενη γιορτή.

Ξεκινώντας από την αρχαία Ελλάδα και φτάνοντας μέχρι την σημερινή εποχή, με τον χριστιανικό τους πλέον χαρακτήρα, τα κάλαντα με τον ευχαιτικό τους χαρακτήρα και την θρησκευτική πληροφόρηση μέσα σε ένα πλαίσιο κοσμικό και χιουμοριστικό βρίσκονται πολλούς αιώνες στην ελληνική παράδοση και είναι από τα πιο αντιπροσωπευτικά έθιμα του Δωδεκαημέρου.

Οι καλλικάντζαροι στον Πόντο

Του Δημητρίου Κ. Παπαδόπουλου.

Περί των πονηρών πνευμάτων ο Ποντιακός λαός είχε τις δοξασίες του, τις οποίες έχουν και οι κάτοικοι των άλλων τμημάτων της Ελληνικής γης. Οι Θεότητες, οι νύμφες και νεράιδες όλων των γεωγραφικών στοιχείων της αρχαιότητας άφησαν ανεξάλειπτα ίχνη στην ψυχή του Ποντίου, παρ' όλο τον θρησκευτικό του φανατισμό.

Στον Πόντο μάλιστα με μεγάλη λεπτότητα αναφέρονταν συνήθως οι ονομασίες των παραπάνω πνευμάτων, ως εκείν' που πορπατούν τη νύχτα, που εις ασ' εμάς καλλίον, οι καλοί, οι αράπηδες οι μάγισσες, οι διαβόλ, για τις οποίες επικρατούσαν πολλές προλήψεις και δεισιδαιμονίες.

Ειδικά για τα πονηρά πνεύματα των «καλών ημερών», τα κοινώς καλούμενα «καλλικάντζαροι», πιστεύανε ότι μετά την γέννηση του Χριστού αποκτούν σχετική ελευθερία και δράττουν για το κακό, με διάρκεια δράσης έως την εορτή των Φώτων. Εξαπολύονται κατά ομάδες, σε όλη την χώρα καθ' όλη την διάρκεια του Δωδεκαημέρου, από την δύση του ηλίου έως τα χαράματα της επόμενης ημέρας, με σκοπό να βλάψουν οπωσδήποτε τους ανθρώπους, να κλέψουν την ωραιότητα, τη φωνή, την όρασή τους κ.λ.π.

Εμφανίζονται πότε μεν ως διάβολοι με κέρατα, με μακριά γενειάδα και ουρά, με τα πόδια στραμμένα προς τα πίσω, με μεγάλα δόντια και λαμπερά μάτια, με πανύψηλο ανάστημα κ.λ.π., και προκαλούσαν με την απάισια και αποκρουστική μορφή τους, τον φόβο και τρόμο των ανθρώπων, κυρίως των γυναικών, των ευφάνταστων νέων και παιδιών.

Απαραίτητο εφόδιο των εξερχομένων από την οικία τους κατά τις νύκτες του Δωδεκαημέρου, ήταν το φως, το οποίο είχε την ιδιότητα να διασκορπίζει τα πονηρά πνεύματα.

Η παράδοση αυτή πρόληψη δι υποβολής ή δι αυθυποβολής γινόταν τραγικότερη, οδηγώντας πολλούς νέους και παιδιά στην παραφροσύνη.

«ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ»

Η ελληνική λεκάνη

του ΗΛΙΑ ΣΠΑΝΟΥ

Αυτή και μόνο η συγκλονιστική περιγραφή για την εμπορία των προπαππούδων μας, για την Αλεξάνδρου ανάβαση και διάβαση του Δούναβη, φτάνει και περισσεύει για να αντιληφθεί κανείς τη σημασία του παραδουνάβιου χώρου για τον ελληνισμό, καθώς και την αρχαία ελληνική, κυριαρχία στην περιοχή. Δίotti και πριν από την κεραυνοβόλο αυτή εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, όπως μαρτυρούν ευρήματα της περιοχής αλλά και ξένοι ιστορικοί, υπήρχε έντονη η ελληνική παρουσία, καταρχήν στο στόμιο του Δούναβη και τον Εύξεινο Πόντο και κατόπιν, δια της διεισδύσεως τους, στο εσωτερικό του ποταμού. Άλλωστε το ότι ταυτόχρονα ο Αλέξανδρος είχε στείλει τον στόλο του να περάσει τον Ελλήσποντο, να μπει στον Εύξεινο Πόντο και να ορμήσει στο εσωτερικό του ποταμού, ώστε να συναντηθούν κατόπι, λέει πολλά για τις γνώσεις των Ελλήνων περί Δουνάβευς.

«Απλούν γαρ είναι την θάλατταν ταύτην, και καλεΐσθαι άξενον, δια το δυσχείμερον και την αγριότητα των περιοικούντων εθνών και μάλιστα των Σκυθών. Ύστερον δε Εύξεινον κέκλησθαι, των Ιώνων εν τη παραλία πόλεις κτησάντων. (Στράβων)

Πράγματι, στην περιοχή γύρω από την έξοδο του Δούναβη στον Εύξεινο Πόντο, αναφέρονται ως ιστορικά γνωστές ενενήντα ελληνικές αποικίες που μετέτρεψαν τη Μαύρη Θάλασσα σε ελληνική λεκάνη. Οι σπουδαιότερες μάλιστα από αυτές, στην παραθαλάσσια περιοχή της σημερινής Ρουμανίας, ήταν η Τύρα (Getaea Alba), η περίφημη Ιστρία (στο στόμιο του Δούναβη), Τόμις (Κωνσταντζα), Κάλλατις (Magnalia), Διονυσόπολις...

Ο Αρχαιολόγος Vasile Parvan τονίζει «Έχομεν εκ

των αρχαιοτέρων αποικιών του αριστερού Πόντου, Ίστριας και Απολλωνίας, αυθεντικές αποδείξεις ότι η εναύθα ελληνική διαβίωση υπήρξε, μεταξύ των αιώνων 7ου και 4ου Π.Χ., το ίδιο εμπνευσμένη ως και η της μητρός Ελλάδος». Αυτό καταγράφει στο εμπειρισταμένο βιβλίο του «Οι Έλληνες εις την ποταμοπλοΐαν του Κάτω Δουνάβευς» ο Σπυρίδων Γ. Φωκάς, (έκδοση Ι.Μ.Χ.Α.)

Οι κάτοικοι της Ίστριας προχωρούν προς το εσωτερικό του ποταμού, που ονομάστηκε ακριβώς και Ίστρος ποταμός, όπου βρίσκουν πλούσια αλιεύματα. Η αλιεία ήταν άλλωστε η κύρια ασχολία τους και, όπως υποστηρίζει ο καθηγητής Jorga «το σήμερον κατεχόμενον υπό των Ρουμάνων και των Λιποβάνων αλιείων μέρος κατείχετο άλλοτε υπό των αρχαίων Ελλήνων. «ούτοι (εν, οι ίστριοι) βαθμιαίως ανήλθον τον ποταμόν, φθάσαντες μέχρι του σημερινού λιμένος του Γαλαζίου, δηλαδή μέχρι του λιμένος Βιτσίνιας. Κατά την πρώτην ταύτην φάσιν, ο Δούναβις κατέστη ελληνικός μέχρι του ποταμού Σερέτη». Σε δεύτερον στάδιον οι Έλληνες ακολούθησαν τον άνω ρου του Δουνάβευς μέχρι των Σιδηρών Πυλών και κατόπι τους αβαθείς ποταμούς. Με τις πορείες αυτές στο εσωτερικό του ίστρου, παρουσιάστηκε η ανάγκη να ιδρυθούν εμπορεία, όπως το Καρσικόν (ο σημερινός λιμήν Χίρσοβα) η Αξιούπολη (κοντά στο Χινόγγκ), η Χορσόπολις, (ο σημερινός λιμήν Βερτσιορόβα), καθώς και τα εμπορικά κέντρα στη θέση των σημερινών χωριών Μοστιστά, Κοκόνι και Σουλτάνα. Πιο πάνω δεσπόζον τα εμπορία του Δούναβη, οι καταρράκτες, αυτοί δηλαδή που οι αρχαίοι ονόμαζαν Πέτρας εν ίστρω ποταμώ,

γνωστοί σήμερα ως Σιδηραΐ Πύλαι... Οι Έλληνες, με τις πολύτιμες γνώσεις τους, αποτελούσαν χρήσιμη παρουσία για Γέτες, Δάκες και Σκυθες.

Μονάχα η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία θα καταφέρει το ακατόρθωτο. Να φέρει μαρασμό, καταστροφή, εξανδραποδισμό. Τότε χάθηκαν πολλά σημαντικά κέντρα του ελληνικού Δούναβη, για να αναγεννηθούν πολύ περισσότερα επί Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Το Βυζάντιο, με την σειρά του, δεν έβλεπε μονάχα τον εμπορικό δρόμο αλλά και το στρατηγικό προπύργιο, την στρατηγική υδάτινη μάζα που προστάτευε τα βόρεια σύνορα και γι' αυτό χρησιμοποιεί και το πολεμικό του ναυτικό μέσα στο Δούναβη, σηκώνει αμυντικά φρούρια και εξασφαλίζει την ασφαλή και ανεμπόδιση οικονομική άνθιση της περιοχής, όπου και πάλι κυριαρχούν οι Έλληνες, στην Οδησσό, Σεβαστούπολη, Μαριούπολη, Κριμαία, Καύκασο, Πόντο, σε ολόκληρη δηλαδή τη Μαύρη Θάλασσα, το Δούναβη και τις παραδουνάβιες περιοχές, όπου αναπτύσσονται οι πόλεις Κωνσταντιανεί (Κωνσταντζα, από το όνομα μιας εκ των αδελφών του Μεγάλου Κωνσταντίνου), το Ασπρόκαστρον (σημερινή Άλμπτα), η Αχιλλεία (Κίλια), ο Σωλήνας (Σουλινά), το Δεμνίζηνό (Ζιμνίτσεα), το καράβι (Καράμπιαν) το Τούρις (Τούρνο), Μαγλαβίτη (Μαγκλαβίτ), Καλαφάτη (Καλαφάτ)... Αυτό το οικονομικό θαύμα σε ολόκληρη εκείνη την υδάτινη περιοχή ουδείς κατόπιν μπόρεσε να το επαναλάβει ως σήμερα, όπου δεσπάζει η Τουρκική αντίδραση, η απειλή για τον διάπλου των Στενών, ο τουρκικός εθνικιστικός παρεμβατισμός και πιο μπροστά τα συγγά ολοκληρωτικά καθεστώτα. Σε αντίθεση η οθωμανική αυτοκρατορία χρησιμοποίησε τον ελληνικό στόλο και τους Έλληνες για την ανάπτυξη του εμπορίου και την οικονομική άνεση της Πύλης.

Αυτό βέβαια ήταν ταυτόχρονα το ατού και το λάθος της. Γιατί οι χρυσόπλοοι Έλληνες των παραδουνάβιων περιοχών και της Μαύρης Θάλασσας, καθώς και οι καρβοκέρηδες του Αιγαίου, αναπτύχθηκαν οικονομικά, ώσπου μια μέρα έκαναν το χρυσάφι τους όπλα, κανόνια και μπαρούτι.

Και νάσου τα πρώτα βόλια της λευτεριάς από τον ελληνισμό του Δούναβη, από το Ιάσιο, με την συμμετοχή πολλών ΠΟΝΤΙΩΝ ΚΑΙ ΜΑΥΡΟΘΑΛΑΣΣΙΤΩΝ. Σε όλο αυτό το διάστημα η ελληνική κυριαρχία στο Δούναβη απειλείται μονάχα όταν πέφτει η Πόλη στους Φράγκους οπότε, χωρίς την επιβλητική κυριαρχία της ελληνικής βασιλεύουσας, βρίσκουν ευκαιρία ο βενετικός και κατόπιν ο γενουατικός στόλος να αρπάξουν ένα σημαντικό κομμάτι από την πίτα του Δούναβη.

Είναι η εποχή (1300) που συγκροτούνται οι παραδουνάβιες ηγεμονίες (Μολδαβίας και Βλαχίας) και οι Έλληνες με τις βαθύτερες ρίζες τους συντελούν στην ραγδαία πολιτικο-οικονομική ανάπτυξη, όσο και οι Φράγκοι κερδίζουν με τη βία πολλές φορές κομμάτια και βάσεις στον ποταμό. Όπως σημειώνει μάλιστα ο καθηγητής Α. Ηανσιού «οι Έλληνες υπήρξαν οι διδάσκαλοι των Ρουμάνων εις το εμπόριο, διότι, έχοντες μεγάλη πείραν και κατέχοντες ανωτέρας οικονομικές θέσεις, εμπύησαν αυτούς εις το διεθνές εμπόριον».

Ο Jorga πάλι αναφέρει και συγκεκριμένους Έλληνες: Οι Νεοέλληνες ήλθαν εις τας δύο εκείνας Ρουμανικές Ηγεμονίας και ως έμποροι, από του 14ου έτι αιώνας. Μέγας Τραπεζίτης του Ασπρόπυργου (Τσετάλεια Άλμπτα), επί της εποχής του ηγεμόνου Stefan cel Mare, υπήρξεν ο Έλληνας Καλιάνης. Μεταξύ των αρχόντων της ρουμανικής χώρας συγκαταλέγεται και ο εκ Συναΐας Έλληνας Συνοδινός. Μετά την κατάληψιν της Κωνσταντινουπόλεως υπό των Τούρκων παρ' ημών κατέφυγον Έλληνες κληρικοί, όπως δάσκαλοι, τραπεζίτες έμποροι, που φέρνουν ιδέες ελευθερίας. «Ο Κωνσταντίνου Σταμάτης υπήρξεν ο πρώτος Έλληνας, όστις είχε ειδικώς σταλή υπό των επαναστατικών κύκλων της Γαλλίας και των ελληνικών κύκλων της Βιέννης, ίνα προετοιμάσει τους Έλληνες των Ηγεμονιών δια το απελευθερωτικό κίνημα της πατρίδος των κατά του τουρκικού ζυγού, αναφέρει στο βιβλίο του ο Φωκάς. Κατά τον 17ο αιώνα οι Έλληνες στη Νότια Τρανσυλβανία οργανώνουν κοινότητες και κυριαρχούν στο μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου των πόλεων Σιμπίου, Βράσοβα (σπουδαιότερο εμπορικό κέντρο για όλη την Τρανσυλβανία – αυτόνομη ελληνική κοινότητα με την περίφημη «Ελληνική Βιβλιοθήκη Βρασόβου» Οράδεια Μάρε, πετυχαίνουν προνόμια και επεκτείνουν τους εμπορικούς τους δεσμούς στην Αυστρία μέχρι της Βαλτικής Θάλασσας.

Η Βιέννη και η Βουδαπέστη γίνονται έδρες διαμονής πολλών Ελλήνων εμπόρων, οι οποίοι αποτελούν

πλέον το σύνδεσμο μεταξύ Δύσης και Ανατολής. Ο Jon Clavici λέει ότι «ο ρουμανικός λαός εταύτιζε τη λέξη "Grec" μετά της λέξεως «έμπορος». Αργότερα πάλι, όταν κατά το 1716 (μέχρι την επανάσταση) η Υψηλή πύλη ανέθεσε την διοίκηση των Ηγεμονιών στους Έλληνες Φαναριώτες, επειδή φοβόταν τις επαφές των Ρουμάνων με τους Ρώσους, αυτοί προστάτησαν όχι μόνο τους Έλληνες εμπόρους αλλά και τους ντόπιους Ρουμάνους. Οι Φαναριώτες Ηγεμόνες Κωνσταντίνος Μαυροκορδάτος, Νικόλαος Μαυρογένης, Μιχαήλ Σούτσος, Αλ. Μουρούζης, Αλ. Μαυροκορδάτος, προσπάτησαν να προστατέψουν τις ηγεμονίες από αλλοδαπούς εμπόρους, οι οποίοι υποστηρίζονταν σφοδρά από τα προξενεία που άνοιξαν στις ηγεμονίες η Αγγλία, Γαλλία, Αυστρία και Ρωσία. Μπορεί κάποιος να περίμεναν θαύματα από τους Φαναριώτες αλλά με τα τουρκικά φρούρια διάσπαρτα παντού δεν ήταν δυνατόν να γίνει κάτι παραπάνω από αυτό, δηλαδή την διάδοση της γλώσσας, της θρησκείας, της γνώσης, των επαναστατικών ιδεών και το ξέσπασμα του 1821. Εδώ πρέπει να σημειωθεί, για να καταλάβουμε το ελληνικό θαύμα, ότι το πρώτο ατμόπλοιο στον Δούναβη ήταν ελληνικό, ονομάστηκε «Αρχιμήδης» και κατασκευάστηκε από τον Φον Σπίρτα, έναν Μακεδόνα από την Κλεισούρα της Καστοριάς. Το πρώτο ελληνικό διδασκαλείο ιδρύθηκε στη Βουδαπέστη το 1821 με κύριο χορηγό έναν άλλο Μακεδόνα, τον Βουκέλα ή Βικέλα από την Βέροια. Η πρώτη ακόμη γέφυρα στον Δούναβη φτάχτηκε στη Βουδαπέστη από τον Έλληνα ευεργέτη Σίνα που διέθεσε επτά εκατομμύρια χρυσά φράγκα. Οκτώ χρόνια μετά την Ελληνική Επανάσταση, στα 1829, υπογράφεται η Συνθήκη της Ανδριανουπόλεως από την τσακισμένη Τουρκία και την νικήτρια Ρωσία, που βάδιζε ακάθεκτη με το σύμβολο του Σταυρού προς την Κωνσταντινούπολη. Η συνθηκολόγηση της Τουρκίας διέσωσε τους Οθωμανούς από την μία, άλλα από την άλλη απελευθέρωσε τον Δούναβη από τον Τουρκικό έλεγχο. Η Ρωσία επέτυχε τότε για τις Ρουμανικές Ηγεμονίες οικονομικής ανεξαρτησία και πολιτικά δικαιώματα και ευνόησε αποκλειστικά τα ελληνικά πλοία σε βάρος τουρκικών και δυτικών διότι ήθελε να μονοπωλεί Δούναβη και Μαύρη Θάλασσα. Επειδή όμως δεν ήταν δυνατόν να έχει τόσο μεγάλο αριθμό πλοίων και εκπαιδευμένων θαλασσινών, χρησιμοποίησε του χρυσόπλοους Έλληνες, οι οποίοι ζουν νέες περιόδους θαλασσοκρατίας-ποταμοκρατίας και εμπορικής ανάπτυξης. Τα μισά πλοία του Δούναβη είναι πια ελληνικά. Από τα 917, όπως αναφέρει ο Φωκάς, τα 410 ήταν ελληνικά το 1829.

Μέγα το της θαλάσσης κράτος!... όσο κρατάμε στην θάλασσα και τη θάλασσα, θα είμαστε «Μία πλωτή αυτοκρατορία» όπως σημειώνει εύστοχα ο Φωκάς.

Το 1856 με τη Συνθήκη των Παρισίων, ο Δούναβης εκηρύχθη πλωτός ποταμός ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος και επετράπη η ελεύθερη προσέγγιση σε ολόκληρο τον ποταμό, σε όλα ανεξαιρέτως τα σκάφη, ανεξαρτήτως σημαίας. Από τότε περίπου, λόγω και της έλλειψης συντήρησης της κοίτης και λόγω μεγαλύτερων πλοίων, παρουσιάζεται η ανάγκη ναυπήγησης ρυμουλκών, όπου και πάλι η ελληνική παρουσία είναι χρυσή. Συγκεκριμένα το 1894 από τα 88 ρυμουλκά του ποταμού τα 46 ήταν ελληνικά. Οι Έλληνες είχαν ακόμα έσοδα από τα «λίμπο» (μεταφορτώσεις και τα ναυάγια και λέγεται ότι μερικά από αυτά τα προκαλούσαν οι ίδιοι στην είσοδο του Δούναβη, για να σπεύσουν μετά για βοήθεια επί πληρωμή, θυμίζοντας τις σκηνές του Ιουλιού Βερν στο λιμάνι του Οίτυλου στη Μάνη, όπως γράφει στο βιβλίο του ο Δημήτρης Αλεξάνδρου Βοιτυλιώτες (οι Έλληνες της Κορσικής).

Επίσης τα ατμοπλοϊκά πρακτορεία και η ασφάλιση των σκαφών είναι τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι Έλληνες, παρά την αρχική ιταλική επιδεξιότητα. Έτσι στα 1857, εξαιτίας της υποχρεωτικής ασφάλισης, ομάδα Ελλήνων εφοπλιστών και σιτεμπόρων από το λιμάνι της Βράιλας ιδρύουν την πρώτη μετοχική ασφαλιστική εταιρία, την «Ομόνεια» (Concordia).

Ακόμη αναφέρονται τα Ναυπηγεία και μεταλλουργικά εργοστάσια του Μιχαήλ Σιμάτου και των αδελφών Λυκιαροπούλου, το εργοστάσιο Μηχανικών Κατασκευών και Ναυπηγείων των αδελφών Ε. και Τ. Μαυραρά, το πλωτό εργοτάξιο Ναυτικών Κατασκευών του Ιωάννη Χαρούλη, όλα στη Βράιλα, και καθώς και οι αλευρόμυλοι Μήλλα, Σεραφίδη, Γεωργιάδη, Βαλεριάνου, Κυκριαδοπούλου και Βιολάτου, τα εργοστάσια

Μακαρονιών και Μπισκότων των αφών Αποστόλου και Αριστείδου Μελισσαράτου, Ιωσήφ Αμπάτη, Πολυδώρου, και Γεωρ. Λυκιαροπούλου και οι μεγάλοι παραγωγοί σιτηρών Χρυσοβελόνης, Καββαδίας, Ρώμας, Σουλιώτης, Φωτεινός, Φάραγκας, Ράλλης, Πανάς, Ζάππας, Αποστ. Μελισσαράτος. Η εποχή όμως που απογειώνονται ο ελληνισμός του Δούναβη και της Ρουμανίας είναι η μετά τον ρουμανο-ρωσοτουρκικό πόλεμο (1877), οπότε η Ρουμανία φεύγει τελείως από την επικυριαρχία των Τούρκων. Είναι η εποχή που θα μείνει στην ιστορία του Δούναβη ως «Χρυσή εποχή».

Λίγο αργότερα στα 1913, μετά από πρόσκληση του Ionescu, ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Ελευθέριος Βενιζέλος επισκέπτεται την Ρουμανία όπου ο ελληνισμός του Δούναβη και της παραδουναβίας του επιφυλάσσει μία υποδοχή τόσο δυναμική, ώστε να αναγκασθεί ο ίδιος ο Βενιζέλος να συστήσει στους διοργανωτές: «ολιγωτέρα επίδειξις, κύριο!...». Αλλά αυτός ο ίδιος πάλι ομολόγησε με συγκίνηση βλέποντας τον αριθμό των υπό ελληνική σημαία χρυσοφόρων σκαφών του Δουναβέως «ούτε εις τον Πειραιά δεν είδα ποτέ τόσας ελληνικές σημαίας!...».

Οι εφοπλιστές, Ν.Κ.Κυριακίδης, Γ. Δρακούλη, Γ. Πόρτολος κ.α. συνεχίζουν να δραστηριοποιούνται ενώ κάποιος επιστρέφουν στην Ελλάδα και άλλοι επεκτείνονται σε ολόκληρο τον πλανήτη!...

Η κυρία Βάλια Μουρατίδου η συγγραφέας της «Εκατοντάχρονης Οδύσειας», σημειώνει αυτό που λεγόταν συχνά τότε σαν ρητό για την ισχυρότατη εμπορική και ναυτιλιακή μας παρουσία: «Δέκα Γιάννοι, δέκα καπετάνιοι!» Και όπως μου διηγήθηκε η ίδια, θυμάται από τα παιδικά της χρόνια, τότε που μαζί με τον πατέρα της, εκεί που καθόταν μια μέρα, είδε έναν Ρώσο έμπορο, με γούνινο παλτό, κοκκινόξανθα μαλλιά και γένια, που τους πλησίασε, έσι άγιος και γιγάντιος, και στρεφόμενος στον πατέρα της, άνοιξε τα χέρια και του φώναξε: «Αδελφέ μου Έλληνα που χάθηκες;».

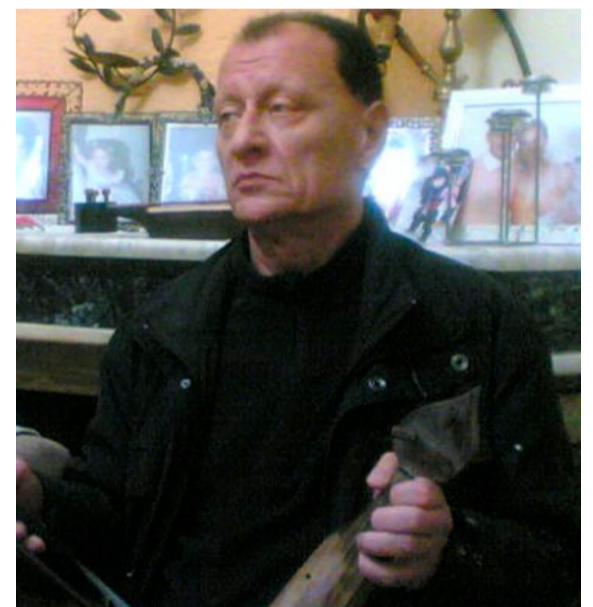
Επειδή ακριβώς οι Έλληνες ήταν παντού. Από την Αυστρία μέχρι την Οδησό, την Τραπεζούντα και την Μόσχα. Ήταν τότε που δεν υπήρχε καράβι στον Δούναβη, που να μην είχε Έλληνα καπετάνιο, ή ελληνίδα ιδιοκτήτρια, τότε που λεγόταν και αυτό «κάθε Έλληνας και καπετάνιος»!...

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΛΥΡΑ

Στις 16-Σεπτεμβρίου-2022 έκλεισε ο κύκλος των ιερών τεράτων πάνω σε αυτό το όργανο.
ΣΤΑΥΡΟΣ – ΓΩΓΟΣ – ΚΩΣΤΑΚΗΣ – ΣΑΒΒΑΣ.

Κάθε ένας τους και ένα μεγάλο κεφάλαιο, ο μεγαλύτερος όλων ο ΓΩΓΟΣ ο οποίος όχι μόνο κράτησε ζωντανή την λύρα αλλά και της έδωσε οντότητα και κύρος. Μια οικογένεια πολύ μεγάλων λυράρηδων στην οποία κανένας δεν έδειξε σε άλλον το πώς να παίζει. Όλοι τους αυτοδίδακτοι και με μόνο όπλο το ταλέντο τους το οποίο είχαν από την γέννησή τους. Μας έχουν χαρίσει πολλές και απίθανες μελωδίες οι οποίες για να ξανακουστούν ζωντανά θα χρειαστεί να περάσουν αιώνες και ίσως και ποτέ να μην ακουστούν.

Ευτυχισμένοι όσοι αξιώθηκαν να τους απολαύσουν από κοντά στο τραπέζι. Θεωρώ ευτυχισμένο τον εαυτό μου γιατί έζησα μαζί τους αξέχαστες βραδιές οι οποίες έμειναν ανεξίτηλα χαραγμένες στην μνήμη μου. Καθώς με τίμησαν με την παρουσία τους και το παίξιμο τους βέβαια πολλές φορές στην ονομαστική μου εορτή. Δυστυχώς λίγες μόνο εγγραφές έχω και κυρίως από τον Σάββα. Με την λύρα τους μας ταξίδεψαν μέχρι τον έβδομο ουρανό και πιο πάνω. Θεωρώ ότι δεν ήμουν ένας απλός γνωστός τους αλλά ότι υπήρξα φίλος τους με όλη την σημασία της λέξης γιατί πολλές φορές με ξύπνησαν άγρια μεσάνυχτα όταν ήταν σε παρέα στην Καλαμαριά και φυσικά σηκωνόμουν και πήγαινα

και εγώ γιατί η παρέα ξημέρωνε. Πράγματα που δεν πρόκειται να τα ξαναζήσω γιατί δεν υπάρχουν πλέον.

Ας είναι καλά εκεί που πήγαν. Θα τους θυμάμαι όσο ζω.

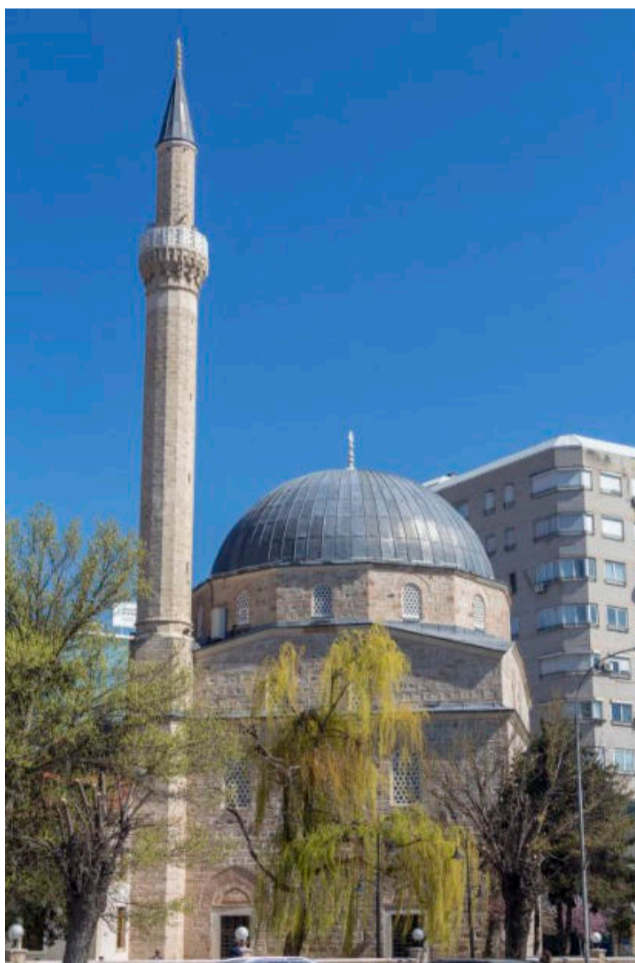
Χαραλαμπίδης Αντώνης

Αρχοντικά Ελλήνων

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ (ΜΠΙΤΟΛΑ)

Ξημερώματα Κυριακής και ο ήλιος δεν κατάφερε ακόμη να βγει. Βαριά μολυβένια σύννεφα έχουν σκεπάσει την εύφορη πεδιάδα της Πελαγονίας. Ένα αυτοκίνητο με 3 ερασιτέχνες φωτογράφους και ένα κορίτσι μόλις έχει περάσει τον μεθοριακό σταθμό της Νίκης στα ελληνοσκοπιανά σύνορα και κατευθύνεται προς την πόλη Μοναστήρι. Σκοπός της ομάδας είναι να πραγματοποιήσει ένα φωτο-οδοιπορικό στη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη του γειτονικού κράτους που ακόμη και σήμερα δυσκολευόμαστε να αποκαλέσουμε Βόρεια Μακεδονία. Το σενάριο του φωτογραφικού project έχει ως θέμα την επίσκεψη μιας νεαρής Ελληνίδας στην πόλη των παππούδων της. Μόλις 15 χιλιόμετρα χωρίζουν την πόλη από τα σύνορα. Το Μοναστήρι με πληθυσμό 100.000 κατοίκων είναι χτισμένο στο νότιο τμήμα της κοιλάδας της Πελαγονίας, περικυκλωμένο από τον ορεινό όγκο του Βαρούντα και του Βόρα (ή Καϊμακταλάν). Από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα η περιοχή αποτελεί σημαντικό κόμβο που ενώνει την Αδριατική με το Αιγαίο και την Κεντρική Ευρώπη. Κατά την είσοδό μας στην πόλη δεν μπορούμε να πούμε ότι εντυπωσιαστήκαμε. Τα τεράστια οικοδομικά μπλοκ από ομοιόμορφες γκριζες οικοδομές κατάλοιπα του σοβιετικού ορθολογικού σχεδιασμού, μας μελαγχόλησαν. Τα μόνα όμορφα πολεοδομικά στοιχεία είναι οι μεγάλες λεωφόροι (αλέες) και τα πάρκα. Ακολουθώντας την περιφερειακή οδό διασχίζουμε τα προάστια και προσεγγίζουμε το κέντρο της πόλης. Πρώτη μας φωτογραφική στάση οι κατοικίες των Ελλήνων εμπόρων, που βρίσκονται κτισμένες στις όχθες του ποταμού Υδραγόρα (Ντράγκορ). Από όλες τις πόλεις της γειτονικής χώρας το Μοναστήρι ξεχωρίζει για την πιο ευρωπαϊκή, ρομαντική και νεοκλασική αρχιτεκτονική του 18ου αιώνα, όταν το άστρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έδυε για πάντα στα Βαλκάνια. Παρόλη τη φθορά του χρόνου οι οικίες αυτές φανερώνουν τις άλλοτε ένδοξες στιγμές που γνώρισαν οι Έλληνες στην πόλη. Μοναστήρι είναι το ελληνικό όνομα της πόλης το οποίο συνεχίζει να είναι διαδεδομένο ακόμη και σήμερα. «Μπίτολα» είναι το σλαβικό της όνομα και προέρχεται από επιγραφή, η οποία αναφέρεται στο μεσαιωνικό φρούριο της πόλης, το οποίο χτίστηκε το 1015. Επίσης ως Μπίτολα, αναφέρεται σε χρυσόβουλο του αυτοκράτορα Βασιλείου Β' του Βουλγαροκτόνου το οποίο χρονολογείται από το

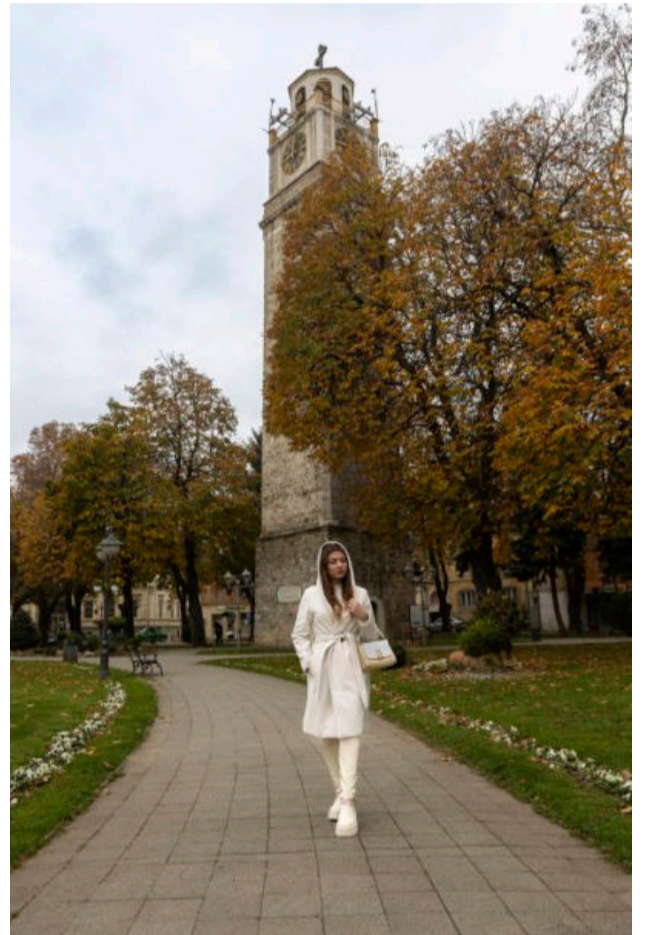
Καδή Τζαμί Γκαζί Χαϊντάρ

1019. Αργότερα αναφερόταν και ως «Βουτέλιον» ή «Βιτώλια».

Ενθουσιασμένοι από τα όμορφα κτήρια κατευθυνόμαστε προς το κέντρο της πόλης και φτάνουμε στην πλατεία Μανόλια (Magnolia), στην κεντρική πλατεία της πόλης από την οποία ξεκινάει ο κεντρικός πεζόδρομος της πόλης, το Σιρόκ Σοκάκ (Широк Сокак), λέξη που σημαίνει "πλατιά αλέα". Στην Πλατεία Μανόλια φωτογραφίζουμε τρία από τα σημαντικότερα αξιοθέατα της πόλης, το Καδή Τζαμί Γκαζί Χαϊντάρ, το Γενί Τζαμί και τον Πύργο του Ρολογιού. Τα πρώτα δύο μνημεία ισλαμικής αρχιτεκτονικής, φανερώνουν την ακμή που γνώρισε η πόλη επί Τουρκοκρατίας. Η πόλη και η περιοχή κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς το 1382-83 και έως το 1912 υπήρ-

Του Δημοσθένη
Σπυρίδωνα Σειταρίδη
του Βασιλείου,
Δικηγόρου-ιστοριοδίφη

Πύργος Ρολογιού

ξε τμήμα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Το Καδή Τζαμί Γκαζί Χαϊντάρ είναι ένα από τα ελκυστικότερα μνημεία ισλαμικής αρχιτεκτονικής στο Μοναστήρι. Χτίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1560, έργο του περήφμου αρχιτέκτονα Μιμάρ Σινάν, κατά παραγγελία του καδή της πόλης Χαϊντάρ. Με την πάροδο του χρόνου εγκαταλείφθηκε και υπέστη σοβαρές ζημιές. Σήμερα έγιναν εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης που αποκατέστησαν σε κάποιο βαθμό την αρχική του όψη. Το Γενί τζαμί βρίσκεται στο κέντρο της πόλης και πρόσφατες αρχαιολογικές ανασκαφές αποκάλυψαν ότι χτίστηκε πάνω σε παλιά εκκλησία. Έχει τετραγωνική βάση, που καταλήγει σε θόλο. Κοντά στο τζαμί βρίσκεται μιναρές ύψους 40 μ. Σήμερα τα δώματα του τζαμιού λειτουργούν ως αίθουσες εκθέσεων τέχνης, μόνιμων ή προσωρινών. Ο Πύργος του Ρολογιού αποτελεί το σημείο κατατεθέν της πόλης και δεν είναι γνωστό πότε χτίστηκε. Γραπτές πηγές από τον 16ο αιώνα αναφέρουν έναν πύργο του ρολογιού, αλλά δεν είναι ξεκάθαρο αν πρόκειται για τον ίδιο. Ορισμένοι πιστεύουν ότι χτίστηκε στην ίδια περίοδο με τον ναό του Αγ. Δημητρίου το 1830. Ο θρύλος αναφέρει ότι οι οθωμανικές αρχές μάζεψαν 60.000 αυγά από τα γειτονικά χωριά και τα ανακάτεψαν με το κονίαμα για να κάνουν τους τοίχους δυνατότερους. Ο πύργος έχει ορθογώνια βάση και είναι περίπου 30 μέτρα ψηλός. Κοντά στην κορυφή υπάρχει τετράγωνη ταράτσα με σιδερένιο φράκτη. Το ίδιο το ρολόι βρίσκεται στο υψηλότερο από τα τρία επίπεδα και δεν είναι το αυθεντικό, καθώς αντικαταστάθηκε κατά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο με ένα λειτουργικό που παρείχαν οι Γερμανοί, καθώς στην πόλη υπήρχαν γερμανικοί τάφοι ήδη από τον Α' παγκόσμιο πόλεμο. Μετά τις απαραίτητες φωτογραφίες στην πλατεία, το ενδιαφέρον μας κεντρίζει το έφιππο άγαλμα του Φίλιππου του Μακεδόνα και ένα μάλλον αδιάφορο αισθητικής μνημείο, με τον Ήλιο της Βεργίνας. Προσεγγίζοντας το έφιππο άγαλμα του Φίλιππου προσπαθούμε να διακρίνουμε αν εφαρμόζονται οι όροι της Συμφωνίας των Πρεσπών. Διαπιστώνουμε

ότι κατ'εφαρμογή του άρθρου 7 σύμφωνα με το οποίο η γειτονική χώρα αναγνωρίζει ότι δεν έχει σχέση με τον «αρχαίο Ελληνικό πολιτισμό, την ιστορία, την κουλτούρα και την κληρονομιά» της Μακεδονίας, αφαιρέθηκε από το βάθρο του αγάλματος η αναφορά που παρουσίαζε τον Φίλιππο ως πρόγονο των γειτόνων μας. Ωστόσο δεν έλαβε ακόμη εφαρμογή το άρθρο 8, σύμφωνα με το οποίο η γειτονική χώρα δεσμεύεται για αποδόμηση του διαβόητου προγράμματος εξαρχαϊσμού (απομάκρυνση οτιδήποτε αναφέρεται με οποιονδήποτε τρόπο στην αρχαία Ελληνική ιστορία και πολιτισμό που συνιστούν αναπόσπαστο συστατικό της ιστορικής ή πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας» σε υποδομές/κτίρια/μνημεία) και για αφαίρεση του Ήλιου της Βεργίνας από όλους τους δημόσιους χώρους και απόσυρση από κάθε δημόσια χρήση. Το μνημείο με τον Ήλιο της Βεργίνας παραμένει στη θέση του. Πάντως ιστορικά ο Φίλιππος ο Β΄ είναι συνδεδεμένος με το Μοναστήρι. Στα ελληνιστικά χρόνια η περιοχή ονομαζόταν Λυγκηστίδα, περιοχή της Άνω Μακεδονίας, που την κυβερνούσαν ημιαυτόνομοι φύλαρχοι μέχρι τους μεταγενέστερους βασιλείς της Δυναστείας των Αργεαδών της Μακεδονίας. Οι φυλές της Λυγκηστίδας ήταν γνωστοί ως Λυγκηστές. Ανήκαν στους Μολοσσούς του Κοινού των Ηπειρωτών. Δίπλα από το Μοναστήρι ο Φίλιππος Β΄ της Μακεδονίας ίδρυσε στα μέσα του 4ου π.Χ. οικισμό, με το όνομα Ηράκλεια Λυγκηστίς – Πόλη του Ηρακλή στη γη των Λυγκηστών. Ο σημερινός επισκέπτης μπορεί να επισκεφθεί τον υπέροχο αρχαιολογικό χώρο που βρίσκεται δίπλα από τη σύγχρονη πόλη. Αφήσαμε την πλατεία για να φωτογραφίσουμε το επιβλητικότερο αξιοθέατο της πόλης, το ναό του Αγ. Δημητρίου. Χτίστηκε το 1830 με συνεισφορές τοπικών Ελλήνων εμπόρων και τεχνιτών. Είναι απλός εξωτερικά, όπως θα έπρεπε να είναι όλες οι εκκλησίες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία για να μην προκαλούν τους Τούρκους κατακτητές, αλλά σπάνιας ομορφιάς στο εσωτερικό του, διακοσμημένος με πολυελαίους, ξυλόγλυπτο επισκοπικό θρόνο και εγχάρακτο τέμπλο. Σύμφωνα με μία άποψη το εικονοστάσιο είναι έργο των χαρακτών Μιγιάκ. Το πλέον εντυπωσιακό χαρακτηριστικό του είναι η αψίδα πάνω από τα αυτοκρατορικά στασίδια με γλυπτές μορφές του Ιησού και των Αποστόλων. Ανάμεσα στα ξυλόγλυπτα περιλαμβάνονται ο επισκοπικός θρόνος στο πνεύμα των χαρακτών Μιγιάκ, αρκετές κορνίζες εικόνων, και πέντε σύγχρονες σχετικά στήλες στη μορφή του θρόνου. Οι τοιχογραφίες προέρχονται από δύο περιόδους: τα τέλη του 19ου αιώνα, και από το τέλος του Α' Π.Π. έως σήμερα. Οι εικόνες και οι αιογραφίες δημιουργήθηκαν χάρη στις εισφορές τοπικών επιχειρηματιών και πολιτών, ενώ οι αιογράφοι τους διακρίνονται για την ευρεία γνώση των εικονογραφικών προτύπων της Καινής Διαθήκης. Οι εικόνες διακρίνονται για την αίσθηση του χρώματος, με κυριαρχία του κόκκινου, του πράσινου και των σκιάσεων ώχρας. Αξιοπρόσεκτη είναι η αφθονία των χρυσών στολισμάτων, που δείχνει την παρουσία υστεροβυζαντινής τέχνης και ρυθμού μπαρόκ. Η εικόνα του Αγίου Δημητρίου είναι υπογεγραμμένη με τα αρχικά "D. A. Z.", δείχνοντας ότι φιλοτεχνήθηκε από τον αιογράφο Δημήτριο Αντωνιάδη τον Ζωγράφο, το 1889. Υπάρχουν και άλλα σκεύη, ανάμεσά τους δισκοπότηρα, κατασκευασμένα από τοπικούς καλλιτέχνες και αρκετές εικόνες με σκηνές της Καινής Διαθήκης που έφεραν από την Ιερουσαλήμ προσκυνητές. Στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου κινηματογραφήθηκαν οι ναρκητρίες σκηνές της ταινίας The Peacemaker (1997, Τζορτζ Κλουνέϊ, Νικόλ Κίντμαν) και μερικές της ταινίας Welcome to Sarajevo (1997). Μετά τον Άγιο Δημήτριο επιστρέφουμε στην Πλατεία Μανόλια και περιηγούμαστε στον κεντρικό πεζόδρομο Σιρόκ Σοκάκ που ξεκινά από την πλατεία Μανόλια και φθάνει στο πάρκο της πόλης. Ο πεζόδρομος συγκεντρώνει σε μια μόνο βόλτα την κεντροευρωπαϊκή αρχιτεκτονική πλάι-πλάι με το ισλαμικό παρελθόν και τα πάλαι ποτέ ελληνικά νεοκλασικά,

Γενί Τζαμί

Αγαλμα Φιλίππου Β' Μακεδόνα

Μνημείο Ήλιου της Βεργίνας

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ (ΜΠΙΤΟΛΑ)

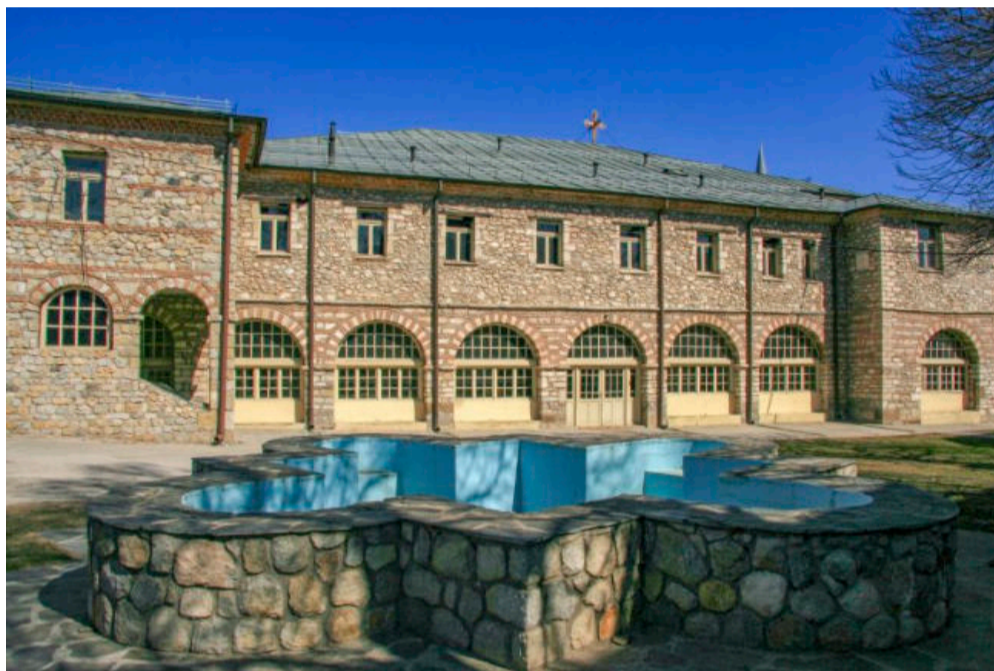
Συνέχει από τη σελ. 7

στην πιο κεφάτη περαντζάδα, που συγκεντρώνει όλα τα στυλ. Ικανοποιεί όλα τα καταναλωτικά γούστα, τα ψώνια, και προσφέρει τον πρώτο εσπρέσο και το τελευταίο ποτό της ημέρας, σε ρυθμούς της απόλυτης χαλαρότητας. Κάποτε σ' αυτόν το δρόμο χτυπούσε η καρδιά της ακμάζουσας ελληνικής κοινότητας που είχε υπό τον έλεγχο της το εμπόριο. Ο Εβλιγιά Τσελεμπή αναφέρει στο Βιβλίο των Ταξιδιών του ότι η πόλη είχε 70 τζαμιά, αρκετά καφε-τείοποτεια, παζάρι με σιδερένιες πύλες και 900 καταστήματα που ανήκαν κυρίως σε Έλληνες. Μετά τους Αυστροοθωμανικούς Πολέμους, ανακόπηκε η ανάπτυξη του εμπορίου και η γενική ακμή της πόλης. Ωστόσο, στα τέλη του 19ου αιώνα, έγινε πάλι η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη στην ευρύτερη περιοχή των νότιων Βαλκανίων, μετά τη Θεσσαλονίκη. Το 1821, με το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης, οι Έλληνες της πόλης έλαβαν μέρος στον πανελλήνιο ξεσηκωμό. Στην Πρώτη Προσωρινή Ελληνική Κυβέρνηση του 1822, συστάθηκε τριμελής επιτροπή Βορειομακεδόνων, το ένα μέλος της οποίας ήταν εκπρόσωπος των κατοίκων του Μοναστηρίου. Σημαντικοί Μοναστηριώτες αγωνιστές της περιόδου ήταν ο οπλαρχηγός της Σωτήριος Δαμιάνοβιτς, ο Δημήτριος Βούλγαρης, ο Στέργιος Νικολάου, ο Νικόλαος Σακούλας, ο Νικόλαος Αδάμης και ο Φορτομάρης που πολέμησε, μεταξύ άλλων και στο Ναύπλιο. Ενώ η Οθωμανικής Αυτοκρατορία αρχίζει να παρακμάζει, το Μοναστήρι συνεχίζει να αναπτύσσεται. Από το 1878 ως το 1913, η πόλη είχε προξενία από 12 χώρες και ήταν γνωστό ως "πόλη των προξένων". Στην ίδια περίοδο υπήρχε μεγάλος αριθμός διάσημων σχολείων στην πόλη, όπως η στρατιωτική ακαδημία την οποία παρακολούθησε ο Κεμάλ Ατατούρκ. Επίσης στην πόλη βρίσκονταν τα αρχηγεία πολλών πολιτιστικών οργανισμών. Υπάρχουν αντιθέμενα εθνογραφικά στοιχεία από αυτή την περίοδο, αλλά φαίνεται πως δεν υπήρχε ιδιαίτερη εθνική ή θρησκευτική ομάδα που θα μπορούσε να διεκδικήσει την απόλυτη πλειοψηφία του πληθυσμού. Σύμφωνα με την οθωμανική απογραφή, οι Έλληνες αποτελούσαν τον μεγαλύτερο χριστιανικό πληθυσμό του βιλαετίου, καθώς στα βιλαέτια της Θεσσαλονίκης και του Μοναστηρίου ζούσαν 740.000 Έλληνες, 517.000 Βούλγαροι και 1.061.000 Μουσουλμάνοι. Νωρίς το μεσημέρι ο καιρός δεν μας κάνει άλλο το χατίρι και οι πρώτες σταγόνες μας βρίσκουν στο πάρκο της πόλης. Παίρνουμε το δρόμο της επιστροφής με τις απαραίτητες σύντομες στάσεις για τα τελευταία φωτογραφικά κλικ. Προσπαθούμε όσο ακόμη μας επιτρέπει ο καιρός να καταγράψουμε τη νοσταλγική κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα, με τα σκιερά πάρκα και τα παλιά αρχοντικά μιας πολυεθνικής και πολυπολιτισμικής πόλης που υπήρξε κέντρο του Ελληνισμού και του ελληνικού πολιτισμού.

Το Μοναστήρι απέχει από την Κατερίνη 224 χλμ. Οι περισσότεροι Έλληνες επισκέπτονται την πόλη το Σάββατο για το παζάρι. Το μεγάλο παζάρι είναι πανηγύρι, πασπαλισμένο με ζωηρά χρώματα οσμές και γεύσεις. Τον τόνο δίνουν οι διάσημες κόκκινες πιπεριές από το γειτονικό Μπούκοβο, μπαχάρια της Ανατολής, βαλκάνιος και οθωμανικός εξωτισμός κι είναι ένας λόγος από μόνος του για να δικαιολογεί το ταξίδι. Το Μοναστήρι είναι ιδανικό μέρος για να δοκιμάσει κανείς την κουζίνα της γειτονικής χώρας που έχει επιρροές από Ελλάδα, Τουρκία και Βουλγαρία. Οπωσδήποτε θα πρέπει να δοκιμάσει κανείς μπουρέκι, κεμπάπ, τα υπέροχα ντόπια κρέατα και τη σάλτσα τους με γλυκιά πιπεριά. Υπάρχουν αρκετά εστιατόρια στο κέντρο της πόλης που αξίζουν. Πάνω στην περαντζάδα της Συρόκ, το εστιατόριο του Eripal Hotel μαγειρεύει νόστιμες σουπές και καταπληκτικό φιλέτο από το νοστιμότατο μοσχάρι της περιοχής, που σερβίρεται σε συσκευασία υπερπαραγωγή με χιλιάδες συνοδευτικά. Το Kaj Porro φημίζεται για τη δική του εκδοχή του μπουρεκιού: τραγανή σπιτική ζύμη που γεμίζει με πικάντικο κοτόπουλο με σάλτσα πιπεριάς και ντομάτας, παρέα με μια γιγάντια, ολοζώντανη σαλάτα. Το PeKara Tserera φημίζεται για το νοστιμότερο, αλάδωτο μπουρέκι, με σπιτική ζύμη με μαριναρισμένο τρυφερό αρνάκι ή στην εκδοχή με φέτα. Στο Lynkestis (Cane Momirovski), με το ιστο-

Αρχαία Ηράκλεια Λυγκηστis

Αγιος Δημήτριος

ρικό ντεκόρ, για το καταπληκτικό του μπιφτέκι με αληθινές πατάτες και την κρεατόσουπα. Το Adriatic για τη νοστιμότερη δοκιμή της τοπικής κουζίνας με το σπιτικό παστό χοιρινό, τον πουρέ σκόρδου και τα κολοκυθοκεφτεδάκια και των κρασιών της περιοχής, όπως το ωραιότατο Tikves Traminer.

Στο δρόμο της επιστροφής είμαστε κουρασμένοι αλλά και ικανοποιημένοι γιατί καταφέραμε να ανακαλύψουμε τη ψυχή της πόλης. Μιας πόλης από την οποία πέρασαν πολλοί, αφήνοντας τα σημάδια τους. Μακεδόνες που έχτισαν την αρχαία Ηράκλεια, Βυζαντινοί, Βούλγαροι, Έλληνες, Σλάβοι, Οθωμανοί, Εβραίοι. Μιας πόλης που ήταν κάποτε σημαντικό εμπορικό και διπλωματικό κέντρο, «η πόλη των Προξενείων». Μιας πόλης παλιάς και σύγχρονης μαζί, που προσπαθεί να βρει το χαρακτήρα της. Μιας πόλης με το κέντρο της να στολίζεται από παλιά ελληνικά αρχοντικά, πανέμορφες εκκλησίες, ντόπια εστιατόρια και καταστήματα. Μιας πόλης μοντέρνας με την χαρά και την μελαγχολία αντάμα.

Τίποτε τέλος δεν θα ήταν ολοκληρωμένο και όμορφο χωρίς την παρέα των μελών της φωτογραφικής μας ομάδας (www.pixelscape.gr), Χάρη Πουρουζιδη (hpourouz), Σωτήρη Τζουμέρκα (sotiris_tzoumerkass) και της φωτογραφιζόμενης Αθανασίας Μαρίας Νικολαΐδου τους οποίους και ευχαριστώ.

Συρόκ Σοκάκ

Συρόκ Σοκάκ

του **ΒΛΑΣΗ ΑΓΤΖΙΔΗ**,
Διδάκτορ Ιστορίας του Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Οι πρόσφυγες στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα εγκαταστάθηκαν περί τους 1.500.000 πρόσφυγες. Οι 400.000 περίπου προέρχονταν από το μικρασιατικό Πόντο, οι 250.000 από την Ανατολική Θράκη και οι υπόλοιποι από τη Δυτική Μικρά Ασία και την Καππαδοκία. Περίπου 70.000 πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στη Σοβιετική Ένωση, στις ήδη υπάρχουσες ελληνικές κοινότητες. Στην Ελλάδα οι πρόσφυγες πέρασαν από τις εξευτελιστικές διαδικασίες των λοιμοκαθαρησίων της Μακρονήσου, του Χαρμάν Κιοϊ κ.ά. Με βάση τα στοιχεία της Κοινωνίας των Εθνών, σε πολλές περιοχές της νέας τους εγκατάστασης κατά τα πρώτα χρόνια πέθανε από τις κακουχίες το 20% των προσφύγων, ενώ αντιστοιχούσε 1 γέννηση σε 3 θανάτους.

Η άφιξη των προσφύγων στη Ελλάδα προκάλεσε γενική κρίση. Ο αρχικός εκνευρισμός που ένοιωσαν οι ντόπιοι για τους πρόσφυγες πήρε σύντομα τη μορφή εχθρότητας. Οι πρόσφυγες αντιμετώπισαν πραγματικό μίσος από τους ντόπιους. Ο Μάρκος Βαμβακάρης, Σκυριανός στην καταγωγή, περιέγραψε θαυμάσια την κατάσταση αυτή: "Έμεινε ο κόσμος στα βαγόνια των σιδηροδρόμων. Έμεινε εκεί που είχε καμιά αποθήκη εγκαταλειμμένη. Τσαντήρια κάνανε. Καταστροφή, μεγάλη καταστροφή. Να μην ξαναδούν τα μάτια μας τέτοια πράγματα. Το τι τραβήξαν αυτοί οι άνθρωποι δεν λέγεται. Ατιμαστήκανε. Γίνανε χάλια, χάλια, χάλια. Άσε που ήταν ατιμασμένοι από και με τους Τούρκους που τους καταδιώκανε. Και κατόπιν εδώ που ήρθαν τα ίδια. Προσπαθήσανε, κάνανε χίλια δυό να βρίσκουνε το ψωμί τους, μέχρι να βρουν ένα σπίτι να κάτσουνε. Αν ένας πατέρας είχε πέντε-έξη παιδιά και κορίτσια, άλλα άρπαγε ο ένας από δω, άλλα ο άλλος από κει. Καταστροφή μάνα μου... Και οι ντόπιοι δεν τους έβλεπαν

με καλό μάτι. Αλλά τους βρίζανε. Χίλια δυό. Φύγετε από δω रे! Πηγαίνετε παρά πέρα. Δεν τους κοιτάζανε. Δεν είχαν την αγάπη να πουν για στάσου, συγγενείς μας είναι, Έλληνες πραγματικοί. Να τους αγκαλιάσουμε. Δεν έγινε αυτό το πράμα, εγώ δηλαδή τι είδα. Μπορεί αλλού. Ήθελαν να τους κλέψουνε οι κλεφταράδες που ήταν εδώ πέρα. Ν' αρπάξουν ό,τι είχαν. Να τους κλέψουνε, να τους γελάσουνε. Απατεώνες."

Η σύγκρουση ντόπιων και προσφύγων, θέτει τη σφραγίδα της σ' όλη την επόμενη περίοδο. Οι γηγενείς αμφισβητούν την ίδια την ελληνικότητα των προσφύγων. Ο τότε εισαγγελέας Βαζούρας έγραψε: "Η βρισιά τουρκόσπορος μαζί με σωρό ανάλογες βρισιές, όπως σκατοουγλούδες, παληοαούτηδες κ.λπ. ήταν στην ημερήσια διάταξη, από ανώτερα και κατώτερα κυβερνητικά όργανα..." Το χάσμα ενισχύθηκε και συντηρήθηκε από τον άγριο οικονομικό ανταγωνισμό. τόσο στην ιδιοποίηση της γης, όσο και στις εμπορικές δραστηριότητες."

Επιβίωση και εξέλιξη αυτής της αρχικής στάσης αποτελούν σήμερα τα λεγόμενα ποντιακά ανέκδοτα, για τα οποία ο Ηλίας Πετρόπουλος: "Οι Ελλαδικοί νεοέλληνες δεν συμπαθούν τους πρόσφυγες. Και ακριβώς τα αντιποντιακά ανέκδοτα, που σήμερα κυκλοφορούν, εκφράζουν (σε τελική ανάλυση) την αντιπάθεια των γηγενών κατά της πολυπληθέστερης προσφυγικής ομάδας που εγκαταστάθηκε στη χώρα μας".

Συνωμοσία σιωπής

Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα σημαίνει την μαζική προλεταριοποίησή τους και κατά συνέπεια την πολιτική τους περιθωριοποίηση. Το απο-

τέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν η επικράτηση της βούλησης όλων των Ελλαδικών κομμάτων (από την άκρα Δεξιά έως την άκρα Αριστερά) για αποσιώπηση των τραγικών γεγονότων, εξαφάνιση της προσφυγικής ιστορικής μνήμης και βαλκανιοποίησης των προσφύγων.

Οποιοσδήποτε νηφάλιος παρατηρητής των γεγονότων θα περίμενε να έχουν τα μικρασιατικά ιδιαίτερη θέση στη συλλογική μνήμη των νεοελλήνων, καθώς και στη γνώση που αναπαράγεται μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας στη σύγχρονη Ελλάδα. Συμβαίνει όμως ακριβώς το αντίθετο, δημιουργώντας εύλογα ερωτήματα για τα βαθύτερα αίτια. Μερικά συμπεράσματα αυτής της αναζήτησης είναι ότι η αποσιώπηση υπήρξε το αποτέλεσμα της οριστικής κυριαρχίας των ελλαδικών ομάδων στο έθνος-κράτος των Ελλήνων. Οι πολυάριθμοι Έλληνες από το μικρασιατικό και τον ανατολικοθρακικό χώρο, που ανέρχονταν στο 35% περίπου του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας, ενσωματώθηκαν ως πρόσφυγες στην κοινωνική δομή. Κατά συνέπεια, ήταν αδύνατο να διεκδικήσουν ειρηνικά οποιοδήποτε μερίδιο συμμετοχής στο έθνος-κράτος, ως ομάδες με σαφή συνείδηση της καταγωγής τους. Από την άλλη, οι ελλαδικές ομάδες εξουσίας, οι οποίες είχαν αποτύχει στον αποτελεσματικό χειρισμό της μικρασιατικής κρίσης, αντιμετώπισαν την πρόκληση της στερέωσης της εξουσίας τους, που αμφισβητούνταν έντονα εκ των πραγμάτων. Εξ άλλου είχαν βγει κερδισμένες από τη Μικρασιατική Καταστροφή, με την ανάθεση σ' αυτές, με τη συνθήκη της Λωζάννης, της διαχείρισης των ανταλλάξιμων μουσουλμανικών περιουσιών. Έτσι, οι κυρίαρχες ομάδες και τα κόμματα εξουσίας, βρέθηκαν να ελέγχουν μια τεράστια περιουσία.

Στα κίνητρα που οδήγησαν στην αποσιώπηση, μπορούν να συμπεριληφθούν οι πολιτικές αποφάσεις για κλείσιμο του μικρασιατικού ζητήματος, μια απόφαση με την οποία οι μικρασιάτες πρόσφυγες διαφωνούσαν ριζικά και μαχητικά, και η αλλαγή των προτεραιοτήτων στην εξωτερική πολιτική. Η Τουρκία γινόταν πλέον ο απαιρέτητος σύμμαχος στην περιοχή, με τη μεσολάβηση του Μουσολίνι κατ' αρχάς. Στη συνέχεια, όταν ο εξωτερικός εχθρός εντοπίστηκε στο Βορρά, η Τουρκία έγινε πολύτιμος σύμμαχος στα νατοϊκά πλαίσια. Έτσι, η ιστορική μνήμη των προσφύγων θα έπρεπε να εξοβελιστεί. Οι ίδιοι οι πρόσφυγες θα έπρεπε να αλλοτριωθούν και να ελλαδοποιηθούν. Σε μεγάλο βαθμό το μοντέλο αυτό πέτυχε. Πέτυχε με την απόλυτη σύμπραξη της ελλαδικής αριστεράς, η οποία ακολούθησε μια αντίστοιχη στάση. Μια υπόθεση εργασίας που πρέπει να διερευνηθεί, είναι κατά πόσο η ένταξη μεγάλου μέρους των προσφύγων στην Αριστερά, εξέφραζε τη ρήξη με το κράτος, μια ρήξη που ήταν αποτέλεσμα της προσφυγικής τους ιδιότητας. Η ανάδυση της προσφυγικής μνήμης συνέβη και πάλι στη δεκαετία του '80, σαν αποτέλεσμα μιας απραγματοποίητης μέχρι σήμερα κάθαρσης από το μικρασιατικό δράμα.

Λεωνίδα Ιασωνίδα Αξιοθείς να γεννηθώ Έλλην, ευλογώ τον Θεό που είμαι Πόντιος

Χρήστος Γιανταμίδης
Πλοίαρχος (ε)ε.α.
Πολεμικού Ναυτικού

Ο ποντιακός ελληνισμός στον Πόντο γέννησε μεγάλους πατριώτες που είχαν βαθιά στην καρδιά τους άσβεστη αγάπη για τον ελληνισμό, για την πίστη τους στην Ορθοδοξία, αλλά και για τον Πόντο, όπου γεννήθηκαν, ανδρώθηκαν και δημιούργησαν.

Μεταξύ αυτών ήταν και ο Λεωνίδας Ιασωνίδης, για τον οποίον έχω την τιμή να αρθρογραφήσω για την ζωή του, το έργο που προσέφερε ανιδιοτελώς στους ξεριζωμένους Ποντίους που κατέφυγαν στην Ελλάδα για να σωθούν από την τουρκική θηριωδία κατά τα έτη της γενοκτονίας τους, όσοι, φυσικά είχαν την τύχη να επιζήσουν, ξεριζώθηκαν από την πατρίδα τους. Ο ξεριζωμένος αυτός λαός, τόσο κατά την διάρκεια του ξεριζωμού τους, όσο και κατά την διάρκεια του ριζωμού τους στην ελεύθερη πλέον Ελλάδα, σήκωσαν τον Σταυρό του Μαρτυρίου, για να έλθει η Ανάσταση στους απογόνους τους.

Ο Λεωνίδας Ιασωνίδης η εξέχουσα προσωπικότητα, το σύμβολο του ποντιακού ελληνισμού, γεννήθηκε στην Πουλαντζάκη του Πόντου το 1884. Φοίτησε στο ελληνικό ημιγυμνάσιο της Κερασούντας και στο ελληνικό Φροντιστήριο της Τραπεζούντας, από όπου αποφοίτησε με ΑΡΙΣΤΑ. Στην συνέχεια σπούδασε νομικά στο πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης, και το 1912 αποφοίτησε με τον βαθμό "ΑΡΙΣΤΟΣ των ΑΡΙΣΤΩΝ. Ο πρύτανης του πανεπιστημίου

ου του πρότεινε να συνεχίσει τις σπουδές του με υποτροφία από το οθωμανικό κράτος. Τότε ο Λεωνίδας, του αντιπρότεινε, η υποτροφία να δοθεί σε ένα Τούρκο φοιτητή που την είχε ανάγκη, καθώς ο ίδιος διέθετε τους οικονομικούς πόρους για να συνεχίσει τις σπουδές του.

Συνέχισε λοιπόν τις σπουδές του στο Παρίσι από όπου αποφοίτησε με το πτυχίο στις πολιτικές και νομικές επιστήμες, στην συνέχεια εξελίχθηκε σε διδάκτορα την Νομικής σχολής το 1915 στο Παρίσι. Το 1914 ο Οικουμενικός Πατριάρχης κατόπιν προτροπής του Υπουργείου Εσωτερικών, ζήτησε από τον Λεωνίδα Ιασωνίδα, να θέσει βουλευτική υποψηφιότητα στον Νομό Τραπεζούντας, αλλά δεν έγινε αποδεκτή η πρότασή τους.

Το 1916 εγκαταλείπει το Παρίσι και πηγαίνει στην Ρωσία με σκοπό να βοηθήσει τους 500.000 Έλληνες Ποντίους που διέφυγαν εκεί για να γλυτώσουν τις ζωές τους από τις διώξεις των Τούρκων, και παράλληλα να δρομολογήσει την δημιουργία ενός ανεξάρτητου ποντιακού κράτους. Έτσι εξηγείται η άρνησή του για την δωθείσα υποτροφία και την πρόταση για την βουλευτική υποψηφιότητα στην Τραπεζούντα.

Κατά την διάρκεια της παραμονής του στην Ρωσία, το 1917 ιδρύει την ένωση Ευξείνου Πόντου, συμμετέχει στην ίδρυση Κεντρικής Ένωσης Ποντίων το 1918. Στο Βατούμ, ορίζεται πρόεδρος της Απελευθερωτικής Εθνοσυνέλευσης των Ελλήνων του Πόντου, στην συνέχεια αναλαμβάνει την ηγεσία της Επιτροπής Εθνικής Αμύνης το 1920.

Η ανωτέρω δραστηριότητα του, ενόχλησε τους Τούρκους και όταν έγιναν οι δίκες-παρωδίες στα δικαστήρια της Αμάσειας των κορυφαίων, πολιτικών, εμπόρων, πνευματικών και θρησκευτικών ηγετών των Ελλήνων του Ευξείνου Πόντου, καταδικάζεται και ο Λ. Ιασωνίδης στο δι' αγχόνης θάνατο ερήμην στις 20-9-1921. Επειδή οι Τούρκοι δεν μπορούσαν να τον συλλάβουν, συνέλαβαν τον 27 ετών αδελφό του και τον έκαψαν ζωντανό.

Παρά την θανατική του καταδίκη από τις τουρκικές αρχές, συνέχισε απτόητος να συμμετέχει και με

άλλους επιφανείς Ποντίους σε διαδηλώσεις διαμαρτυρίας για την μεθοδευμένη και συστηματική γενοκτονία των Ποντίων, με σκοπό να γίνει γνωστό διεθνώς η προγραμματισμένη εξόντωση των Ελλήνων του Πόντου από τις τουρκικές Αρχές του κεμαλικού καθεστώτος.

Παρά την θανατική του καταδίκη, στις 24 Απριλίου 1922, παρίσταται στην πατριαρχική επιμνημόσυνη δέηση για τους Ποντίους που έχασαν την ζωή τους στον ιερό ναό του Αγίου Νικολάου στον Γαλατά της Πόλης, όπου εκφωνεί τον ιστορικό επιμνημόσυνο λόγο υπέρ των σφαιγιασθέντων Ελλήνων του Πόντου. Ο λόγος του συγκινεί βαθύτατα όλους τους πιστούς: <<Μελανίστιος εκ πένθους η Αργώ παραπλέει του Πόντου τας ακτάς, ρίπτει την λύραν ο Ορφεύς, ο δε Ιάσων στηρίζων περίλυπος την κεφαλήν του επί του πηδαλίου της ολκάδος, χύνει δάκρυ θαλερόν...και συνεχίζει. Οι Πόντιοι εξήτησαν άρτον και έλαβον πέτραν, εξήτησαν ιχθύν και έλαβον όφιν, εξήτησαν την ζωήν και έλαβον τον θάνατον, εξήτησαν την ελευθερίαν και έλαβον την δουλειάν, αρχάγγελον εξήτησαν και δαίμων τοις εστάλη, βοήθειαν εξήτησαν και νώτα τοις εστράφησαν... Υπέρ τούτων, υπέρ των μυριάδων τούτων Νεομαρτύρων, το ξίφει και πυρί και πείνη και ασθένεια και γυμνώσει... τοις μεσογείοις, εν όρεσι και σπηλαίοις και ταις οπαις της Γης και εν θαλάσσαις και ποταμοίς τελειωθέντων πατέρων και αδελφών ημών ετελέσθη το μνημόσυνον τούτο>>.

Καθ' όλη την διάρκεια της ζωής του ασχολήθηκε με την αποκατάσταση των προσφύγων. Το 1927, μαζί με άλλους επιφανείς Ποντίους, ιδρύουν την Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, την κορυφαία επιστημονική οργάνωση των Ποντίων. Καθοριστικός ήταν και ο ρόλος του στον επαναπατρισμό της Παναγίας Σουμελά στην Ελλάδα και όπως παρακάτω. Το 1931 ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας Ισμέτ Ινονού επισκέφθηκε την Αθήνα. Τότε, ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας Ε. Βενιζέλος πρότεινε στον Λεωνίδα Ιασωνίδα να προσφωνήσει τον Τούρκο Πρωθυπουργό στην τουρκική γλώσσα. Ο Λεωνίδας γνωρίζοντας σε υψηλό επίπεδο την γνώση της τουρκικής γλώσσας, μίλησε με τέτοια ευγλωττία που ενθουσίασε τον Τούρκο Πρωθυπουργό. Στο τέλος της προσφωνήσής του, ο Ισμέτ Ινονού τον ρώτησε αν επιθυμούσε κάτι από την χαμένη πατρίδα του. Ο Λ. Ιασωνίδης, του ζήτησε την άδεια μεταφοράς της εικόνας της Παναγίας Σουμελά στην Ελλάδα. Έτσι, επαναπατρίστηκε η εικόνα της μαζί με άλλα κειμήλια που ήταν κρυμμένα στο παρακείμενο παρεκκλήσι της Αγίας Βαρβάρας.

Για τον επαναπατρισμό της Παναγίας Σουμελά στην Ελλάδα ο Λ. Ιασωνίδης είπε: <<Εν Ελλάδι υπήρχαν οι Πόντιοι, αλλά δεν υπήρχε ο Πόντος, με την εικόνα της Παναγίας Σουμελά ήλθε και Πόντος>>.

Από το 1923 που ήρθε στην Ελλάδα μέχρι το 1952, επί 29 χρόνια συμμετείχε ενεργά στην πολιτική ζωή της χώρας, εκλέχτηκε οχτώ φορές βουλευτής και δύο γερουσιαστής, καθώς και πολλές φορές Υπουργός.

Οι Πόντιοι αγάπησαν τον Λεωνίδα τους, για τον χαρακτήρα του, για την ανιδιοτελή προσφορά του στο μεγάλο έργο για την αποκατάσταση των ρακενδύτων προσφύγων πατριωτών του. Τον αγάπησαν για την εντιμότητά του, για την αγωνιστικότητά του και τον αλτρουισμό του, για την δραστηριότητά του ως Πολιτικός και όχι ως πολιτικάντης. Γιατί υπήρξε απλώς και ταπεινός στην ζωή του, αμερόληπτος στις κρίσεις του και δίκαιος, τίμιος στον χαρακτήρα και ευθύς, αλλά πάνω από όλα Φλογερός Πόντιος. Παρότι διετέλεσε Διευθυντής περιθάλψεως προσφύγων, Υπουργός Πρόνοιας, Γενικός διοικητής Βορείου Ελλάδας, διαχειριζόμενος τεράστια χρηματικά ποσά, δεν είχε στην κατοχή του κινητή ή ακίνητη περιουσία. Τον δε μισθό του τον διένειμε σε σωματεία Ποντίων και στον οικο του Ακρίτα φοιτητή. Το 1976 ο βουλευτής του Κιλκίς Δημοσθένης Παπαδόπουλος είχε πει για τον Ιασωνίδα: <<Σωστοί άνθρωποι, με σωστές ιδέες κάνουν σωστή πολιτική, αυτό είναι το ιασωνίδειο θεώρημα του ανθρώπου και του πολιτικού που στην δήλωσή του "Πόθεν Έσχες", αν ζούσε θα δήλωνε, Ουδέν, Ουδαμόθεν, Έσχον>>.

Τελειώνοντας, επιτρέψτε μου να αναφερθώ σε άρθρο του με τίτλο "Ο Πόντος" στην "Ποντιακή Εστία" το 1954, όπου μεταξύ άλλων έγραφε: <<Ουδέποτε λησμονώ τον Πόντο του οποίου είμαι γέννημα και θρέμμα και, όπως έλεγα κάποτε από του βήματος της Βουλής, θα αποθάνω νοσταλγός, θα αποθάνω πρόσφυξ, θα αποθάνω Πόντιος>>.

Ιστορική έμεινε και η ομιλία του στην Εύξεινο Λέσχη Θεσσαλονίκης το 1946 όπου εκτός των άλλων είπε: <<Ηρώων και μαρτύρων συ εγένου γεννήτωρ, δι' ο και ύμνον σοι αναπέμπομεν και όρκον δίδομεν πίστewς: Ξηραθήτω ημίν ο λάρυγξ εάν επιλαθώμεθά σου ω Πάτριος Ποντία Γη.

Από το άφηπυμ της Τιαγιάς

Φωτογραφικό ταξίδι στο χρόνο μέσα από το πλούσιο
φωτογραφικό αρχείο του συλλογού μας

Αρχείο: Ζανέτα - Μαυροπούλου Σοφία

2.

3.

1.

Η σφαγή του χοίρου πριν τα Χριστούγεννα
Από αριστερά: Σταύρος Λυκίδης, Ιωάννης Μικρόπουλος,
Νίκος Εφραιμίδης, Αλέκος Αδαμίδης, Παναγιώτης Λυκίδης
Πίσω : Σταυριανίδης Θεόφιλος, Χατζηιωαννίδης Παναγιώτης
Αρχείο : Σταύρου Λυκίδη του Ιωάννου

4.

2. ΓΑΜΟΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΕ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΖΩΗ
ΑΠΟ ΔΕΞΙΑ ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗΣ
ΖΩΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, ΣΕΙΤΑΡΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ,
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

3. ΠΑΝΩ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΔΗΜΗΤΡΑ ΖΑΝΕΤΑ, ΣΟΦΙΑ ΖΑΝΕΤΑ, ΙΩΑΚΕΙΜ
ΖΑΝΕΤΑΣ, ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΖΑΝΕΤΑ, ΜΥΡΟΦΟΡΑ ΤΕΡΖΙΔΟΥ
ΚΑΤΩ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΥΣΤΡΑΤΙΑ ΖΑΝΕΤΑ

4. ΠΑΝΩ ΙΩΑΚΕΙΜ ΖΑΝΕΤΑΣ, ΣΟΦΙΑ ΖΑΝΕΤΑ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ,
ΕΥΣΤΡΑΤΙΑ ΖΑΝΕΤΑ ΚΑΤΩ. ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΖΑΝΕΤΑ, ΦΩΤΕΙΝΗ ΖΑΝΕΤΑ,
ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΖΑΝΕΤΑ.

5. ΠΑΝΩ ΑΡ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΡΜΟΦΙΛΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΤΩ ΑΡ. ΤΑ ΑΔΕΡΦΙΑ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, ΙΟΡΔΑΝΗΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ.

6. ΣΟΦΙΑ ΖΑΝΕΤΑ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΕΡΖΙΔΗΣ, ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΑΡΙΑ ΤΕΡΖΙΔΟΥ
ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΖΑΝΕΤΑ, ΕΥΣΤΡΑΤΙΑ ΖΑΝΕΤΑ, ΦΩΤΕΙΝΗ ΖΑΝΕΤΑ

7. ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΦΙΛΙΤΣΑ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

5.

6.

7.